

8388824

F. A. OSSENDOWSKI

ÚTEK Z SSSR

PRELOŽIL

JANO HOLLÝ

1. 1420
29. IX. 43.

ĽUDIA, ZVIERATÁ, BOHOVIA

I. DIEĽ

VYDALA NOVÁ KNÍHTLAČIAREŇ

1236/
43

Copyright 1941 by Nová kníhtlačiareň, Turčiansky Sv. Martin.
Made in Slovakia.

S D 4604 2

TEJ,

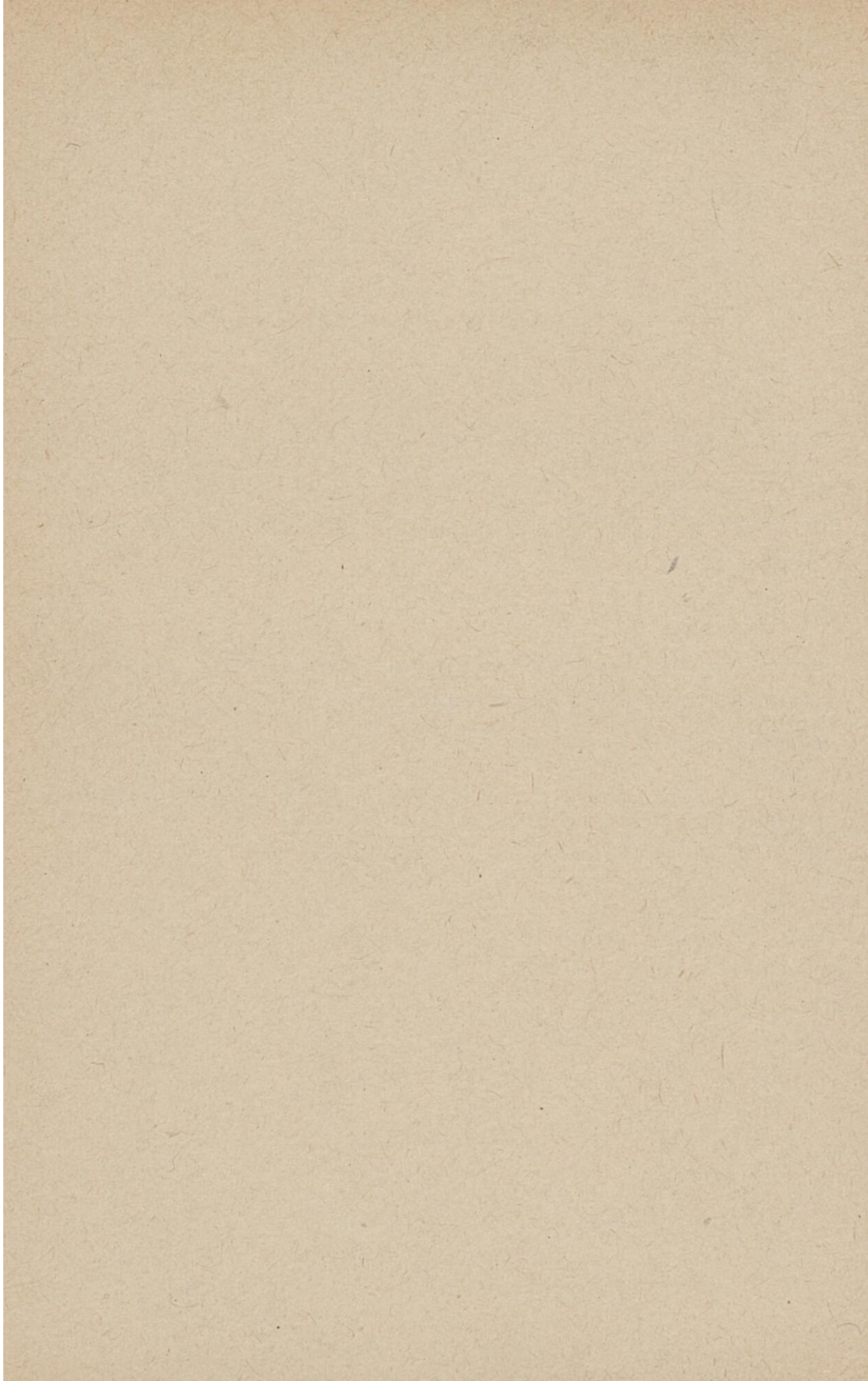
s ktorou som sa voľakedy stretol na brehu „Veľkej lazúrovej slanej vody“ pri úpäti nebotyčných červených skál a ktorej som zachoval vernú lásku do dňa, keď sa stala mojou

ELEER BALASYR,

obotkanou legendami prastarého Erdeni-Dzu, venujem toto opísanie svojho mučeníckeho putovania srdcom tajomnej Ázie.

Ant. Ossendowski.

Varšava 1923.

I.

PRÍČINY MOJEJ CESTY.

Pred bolševickou záplavou ešte r. 1918 musel som utiecť z Petrohradu na Sibír. Do októbra 1919 býval som na Sibíri, kde bolševická vláda nahradila vládu admirála Kolčaka, zničeného vplyvmi monarchistov a neschopných ministrov. Po sibírskej katastrofe, keď Kolčaka v Irkutsku popravili, keď piata poľská sibírska divízia bola už v zradných rukách bolševikov, ktorí chytro zaplavovali celý kraj, bez boja postupujúc na východ za zbytkami zdemoralizovanej armády sibírskej vlády, začalo sa na Sibíri prenasledovanie Poliakov. Stačilo mať priezvisko poľského znenia, aby niekoho odsúdili na smrť. Musel som teda myslieť na ďalší útek.

Na počiatku r. 1920 osud ma hodil do Krasnojarska, mesta, položeného na brehu veľkej a peknej rieky Jenisej, ktorej žriedla sa rodia v horách Urianchaja a ústie tratí sa v Ľadovom oceáne.

S niekoľkými Poliakmi sme robili plán úteku do Urianchaja a ďalej – do Mongolska, Číny, Európy... ale udalosti zmenily naše zámery. Moji známimi boli pozatváraní a potom poumieraní vo väzení na škvrnitý týfus. Skupina bolševických katov prišla po mňa, a keďže ma náhodou nenašla doma, rozprestrela na mňa sieť.

Včas ma varovali. Preobliekol som sa do sedliackych šiat, peši som vyšiel za mesto, najal som prvého lepšieho Sibírčana, čo sa vracal domov na dedinu,

a o niekoľko hodín som už bol 40 kilometrov od Krasnojarska, v malej dedine, so všetkých strán obkľúčenej hustým sibírsnym lesom, čiže, ako ho nazývajú miestni sedliaci – „tajgou“. Priatelia mi poslali sem karabín, 300 nábojov, sekeru, nôž, kožuch, čaj, sucháre, soľ a kotlík. O niekoľko dní ten istý chlap ma odviezol do hlbín lesa, kde stála majiteľom opustená chata, napoly zhorená, ale miestnymi poľovníkmi ešte upotrebovaná na nocľah. Od tohto dňa stal som sa túlavým človekom, ale vtedy som ešte nemyslel, že to môže potrváť tak dlho.

Na druhý deň po príchode do tajgy vyšiel som poľovať a niekoľko desiatok krokov od chaty zabil som dva ohromné tetrovy. Ďalej som zbadal jelenie stopy a presvedčil som sa, že v strave nebudem pociťovať nedostatok.

Ale môj pobyt na tomto mieste sa naraz prerušil.

II.

TAJOMNÝ PRIATEL.

O niekoľko dní, keď som sa vracal z poľovačky do chaty, zbadal som dym, vychodiaci z komína chaty. S veľkou opatrnosťou prikrádajúc sa k domu, spozoroval som dva osedlané kone a pri sedlách vojenskej karabíny. Keďže som mal dobrú manlicherku, vedel som zaraz, že dvaja neozbrojení ľudia nemôžu znamenať pre mňa vážne nebezpečenstvo. Bez huku som obišiel chatu od strany steny, ktorá nemala obloky a neočakávane som vošiel do izby. S lavice prestrašene vyskočili dvaja vojaci. Boli to bolševici, lebo na baraniciach mali pripevnené červené hviezdy a na prsiach kožuchov – červené, umazané kokardy.

Po pozdravoch sme si sadli. Vojaci už prichystali čaj a popíjajúc ho, začali sme rozhovor. Aby som od-

vrátil od seba ich pozornosť a podozrenie, povedal som, že som poľovník z istej ďalekej dedinky a že som sa tu usalašil, keďže už oddávna mám tu vystopovaných niekoľko sobolích hniezd. Od bolševikov som sa zasa dozvedel, že z mesta poslali do tajgy veľký oddiel jazdy, ktorý zastal asi 15 kilometrov odtiaľto a ich poslali na zvedy, zistiť, či sa nevláčia po lesoch nejaké podozrivé osoby.

– Chápeš, súdruh, – riekol jeden z vojakov, – hľadáme kontrarevolucionárov a budeme ich strieľať...

Dávno som si to už domyslel a ani najmenej som nepotreboval jeho vysvetľovanie. Moje myšlienky smerovali tak, aby som presvedčil nezvaných hostí, že som obyčajný sibírsky poľovník, ktorý nemá nič spoločného s kontrarevolúciou. Súčasne som myslel na nevyhnutnosť skorého presídlenia po odchode bolševikov na iné, istejšie miesto.

Zmrákalo sa. Tváre mojich hostí staly sa ešte nepríjemnejšími. Vojaci vyňali z kapsy fľašu špiritusu a začali piť, zajedajúc chlebom a popíjajúc horúci čaj. Alkohol čochvíľa začal pôsobiť, a bolševici, rozhadzujúc rukami a udierajúc päťami o stôl, začali hlasno rozprávať, vychvaľujúc sa počtom zabitých „buržujov“. Hnusne sa smiali a hovorili si o veselých dňoch v Krasnojarsku, keď lapali nenávidených kozákov a spúšťali ich pod ťad Jeniseja. Napokon začali sa vojaci o čosi hádať, ale skoro ich to unavilo. Pomaly sa poberali spať.

– Idem už odsedlať kone a prinesiem karabíny, – povedal mladší a vyťahujúc sa – vstal s lavice.

V tej chvíli dvere, čo viedly na dvor, sa široko otvorily; do izby sa vovalila hustá chmára studenej pary a prúd chladného povetria vial na nás. Keď hmla opadla, videli sme v izbe vysokého plecnatého chlapa, v chlpatej baranici a v širokom kožuchu. V ru-

ke držal karabín a zpoza pása mu trčala sekera, ktorú sibírsky poľovník nikdy neopustí. Bystré, prenikavé, blýskavé, skoro zvieracie oči neznámeho sa skúmavo zastavily na každom z prítomných. O chvíľu sňal čiapku, prežehnal sa a ticho sa opýtal:

– Kto je tu hospodárom?

– Ja! – odvetil som.

– Môžem prenocovať? – opýtal sa.

– Prosím, miesta dosť, – povedal som. – Napite sa čaju, ešte je horúci.

Medzitým neznámy pomaly začal sobliekať kožuch, neprestávajúc pozorovať ľudí a predmety. Hodil kožuch do kúta izby, prikrývajúc ním karabín a ostal v obnosenom remennom kabáte a nohaviciach, vsunutých do kapcov. Tvár mal celkom mladú, usmievanú a smelú. Pobleskúvaly biele zuby a skúmavé, prenikavé oči. Rozčuchraná, hodne prešedivená čuprina a hlboké vrásky okolo úst svedčily o búrlivom živote.

Neznámy, stále sa obzerajúc, sadol si na lavicu a s akousi divnou nežnosťou položil vedľa seba sekera.

– Je ti to žena – tá sekera? – opitým hlasom sa ho spýtal jeden z vojakov.

Chlap náhle pomaly zdvihol jagavé a prenikavé oči na opytujúceho sa a tichým, akýmsi kradným hlasom odpovedal:

– Všetelijakí ľudia sa túlajú teraz po lesoch, nuž so sekerou istejšie...

Umĺkol a začal žiadostivo piť horúci čaj. Ale som spozoroval, že niekoľko ráz si ma pozorne prezrel a jeho oči ustavične behaly po izbe, ako by hľadaly odpoveď na akési pochybnosti.

Na otázky vojakov odpovedal obozretne a pomaly, potom položil svoju čašu, obrátiac ju dnom nahor, na znak spokojnosti a povedal:

– Idem na chvíľku k svojmu koňovi a súčasne odsedlám i vaše...

– Oj, ďakujem! – zvolal mladší vojak, ktorý už skoro spal. – Len nezabudni priniesť do izby naše karabíny...

– Dobre! – odvetil chlap.

Boľševici sa uložili na lavicu; nám nechali iba dlážku; už nepočuli, kedy sa neznámy vrátil, ktorý si hodil plstený kabát na zem a zaraz si ľahol.

Vojaci a chlap už dávno spali, keď som ja ešte stále kul plány, čo robiť ďalej. Usnul som nad samým ránom, a keď som sa prebudil, chlapa už v izbe nebolo. Vyšiel som z chaty a videl som ho sedieť dob-
rého hnedého žrebca.

– Odchodíte? – spýtal som sa.

– Hej... idem s tými... „súdruhmi,“ – šepol, – podvečer sa vrátim. Čakajte ma!...

Nevypytoval som sa ho už na nič, odpovedal som mlčky, kývnutím hlavy. On medzitým odviazal so svojho sedla dve ťažké vrecia, hodil ich k stene zhorenej čiastky chaty, pozorne preskúšal uzdu a sirmene a povedal s úsmevom:

– Hotovo! Teraz idem zobudiť „súdruhov“.

O hodinu, keď sa napili čaju, vojaci a chlap odišli.

Ostal som na dvore a začal som rúbať drevo. Zrazu odkiaľsi zďaleka počul som karabínový výstrel a o chvíľu druhý. Nastalo ticho. Vysoko ponad les, odkiaľ zazneli výstrely, pretiahol krdlik splašených tetovov. Na vrchovci zasneženej borovice vykrikla sojka. Dlhú som načúval, či sa niekto nepribližuje k mojej útulni, ale vôkol bolo úplné ticho.

Súmrak chytro padá v zime na strednom Jeniseji. Zakúrili som do pece a začal som pripravovať polievku z hlucháňa, neprestávajúc načúvať na najmenší šuchot, čo prichádzal z blízkeho lesa. Ale stále som

jasne cítil a rozumel, že smrť je neprestajne tu, kdesi vedľa mňa a že sa napokon môže ukázať v podobe človeka, zvera, mrazu, nešťastnej príhody alebo choroby. Vedel som dobre, že nablízku nieto nikoho, kto by mi mohol prísť pomôcť a že celá moja nádej spočíva v ochrane božej, v sile rúk a nôh, v správnosti oka a v šťastí.

Pri všetkej pozornosti nezbadal som návrat neznámeho poľovníka. Práve tak ako predošlého dňa, zjavil sa v izbe znevrady. Cez hmlu pary som uvidel jeho žiariace a smejúce sa oči a smelú tvár. Podišiel k lavičke a hodil na ňu tri karabíny.

– Dva kone, dva karabíny, dve sedlá, dve vrecia suchárov, pol tehly čaju, vrecko s cukrom, 50 nábojov, dva kožuchy, dva páry čižiem! – so smiechom vypočítaval Sibírčan. – Dnes som mal naozaj veľmi podarenú poľovačku.

S hrôzou som pozeral na svojho hosťa.

– Čo gánite? – zasmial sa hlucho. – Vošli sme do lesa na úzky chodníček. Ani sa len nezatriasli! Komu boli potrební takí „súdruhovia“? Ale pime čaj a potom spať! Zajtra sa musíte presťahovať. Ukážem vám ústranné a príjemné miesto, a sám pôjdem ďalej...

III.

TAJOMSTVO MÔJHO HOSTA.

Na druhý deň za svitu dali sme sa na cestu, opúšťajúc moju prvú útulňu. Na jedného z koní naložili sme celý náš majetok, sbalený do vriec, prehodených cez sedlo.

– Musíme prejsť 400–500 verst, – pokojne oznámil môj nový druh osudu, ktorý sa volal Ivan. – Meno srdcu a rozumu nie práve najpríťažlivejšie.

– No, to pôjdeme dlho! – zvolal som.

– Nie dlhšie ako týždeň... Môžbyť i skôr budeme na mieste, – odvetil Ivan.

Prvú noc sme strávili v lese, pod haluzami vysokej, širokej svrčiny. Bola to moja prvá noc bez strechy nad hlavou. A koľko takých nocí som mal neskoršie za mojich nekonečne dlhých potuliek!

Deň bol veľmi chladný, sotva vyše 35°R. Pod kopytami koní vrždľal sneh. S tenkým cvengotom odskakovali podkovami vyrážané kúsky zmrazeného snehu. Lenivo sa strhaly so stromov tetovy a hlucháne, pomaly bežaly z hniezd do kríkov zajace. Pred večerom sa strhol vietor, vyl a hučal, ohýbajúc vrcholce stromov. Ale dolu, v miestach ukrytých pred vetrom, bolo ticho a pokojne.

Zastali sme v hlbokom úvoze, husto zarastenom stromami a kríkmi. Našli sme dávno vyvrátenú suchú jedľu, narúbali sme dreva a občerstvili sme sa čajom, uvareným na ohnisku.

Po večeri dovliekol Ivan z lesa dva dlhé suché borovicové drúky, okresal ich na jednej strane a skresanou stranou ich položil na seba. Keď zabil klin medzi drúky, vložil do otvoru trochu žeravého uhlia. Oheň sa zaraz začal šíriť v kanále medzi drúkmi.

– Teraz budeme mať oheň až do rána! – zvolal Ivan. – Je to naša sibírska „najda“. My, hľadači zlata, vláčiac sa tajgou, v zime, v lete vždy spíme pri najdách. Znamenite! Ale presvedčíte sa sami!

Chytrý narúbal haluzí zo svrčiny a pomocou troch žrdok urobil šikmú stenu, pred ktorou niekoľko krokov horela malým ohňom, vypaľujúc sa znútra, najda. Nad stenou a nad najdou sa rozprestieral stan zo širokých haluzí mohutnej svrčiny. Na sneh sme nahádzali haluzí. Lahli sme si a prikryli sa pokrovcami. Na

moje veľké udivenie Ivan sa sobliekol do košele. Zbadal som, že sa spotil a stále si utieral čelo a šiju rukávom košele.

– Dobre! teplo! – pochvaľoval si Ivan náš útulok.

Čochvíľa musel som sa i ja sobliecť a zaspal som, ani sa nezakryjúc kožuchom. Cez haluze svrčiny a steny presvitaly hviezdy a predou mnou bol otvorený priestor, kde zúrily mráz i vietor – ale ten priestor bol oddelený od nás teplom, sálajúcim z horiacej najdy. Až pred svitaním, keď naša vatra skoro celkom vyhorela, som sa prikryl kožuchom. Od tej noci som sa prestal báť mrazov. Keď som premrzol na dennom pochode, ohrieval som sa znamenite pri najde, shodiac so seba ťažký kožuch, a sediac len v košeli pri čaši horúceho čaju so suchármí.

Za spoločnej cesty mi Ivan hovoril o svojich dávnych potulkách za zlatom po horách a lesoch Zabajkalska. Hovory večného tuláka vyznačovali sa veľkou živosťou a strhávaly hojnosťou a farebnosťou nebezpečných priechodov a ťažkých bojov s prírodou a ľuďmi. Ivan bol jeden z tých typov „prošpektorov“, ktorí po celom svete nachodili najbohatšie poklady zlata, ale vždy ostávali bezdomými a úbohými tulákmi. Spozoroval som, že sa vyhýbal hovoru o tom, ako sa dostal zo zabajkalských hôr do jenisejskej tajgy, a hneď som vyrozumel, že sa v tom skrýva nejaké tajomstvo môjho druha. Nepýtal som sa ho teda na to.

Ale to tajomstvo sa istého dňa celkom nečakane, v celej svojej surovosti a strašnej skutočnosti vykľulo.

Blížili sme sa už k cieľu našej cesty.

Celý deň sme sa predierali cez husté kroviny na brehu východného prítoku Jeniseja – rieky Many. Všade bolo vidieť hodne cestičiek, vydupaných zajacmi, hniezdiacimi v kríkoch. Tie biele zvieratká trtily sa v húšfave, utekajúc pred nami. Tu a tam sme

videli červený chvost líšky, – skrývajúcej sa za kameňmi a čihajúcej na zajace.

– Poviem vám niečo, – povedal chmúrnym hlasom Ivan. – Tu neďaleko sa vlieva do Many malá riečka Nagneč; pri jej ústí stojí malý domček. Ako myslíte: prenocujeme tam, či zasa strávime noc pri ohnisku?

– Pôjdeme do toho domu! – zvolal som s radosťou. – Treba sa mi konečne umyť. Veď sme od dymu najdy čierni ako černosi! Ináč mať strechu nad hlavou, je vec veľmi príjemná!

Ivan zachmúrene pozrel na mňa, ale pristal.

Už sa zmrákal, keď sme sa priblížili k neveľkej chalupe, ktorá stála skoro pri ústí malej riečky Nagneč do bystrej a studenej Many. Domček tvorila malá izba s dvoma oblokmi a s veľkou pecou. Pri domčeku stála zhorená kôlna a zbúraná ľadovňa. Drúky a dosky boly povytíhané a v neporiadku rozhádzané, všade bolo vidieť hĺby vykopanej zeme a kamenia.

Zakúrili sme v peci a začali sme pripravovať večeru. Pri večeri napil sa Ivan špiritusu, z fľašky, „požičanej“ od jedného z červených vojakov, a onedlho stal sa veľmi shovorčivým.

Ivan so žiariacimi očima a lesklými zubmi čuchral svoju hustú, sivú čuprinu a začal mi hovoriť o akejsi príhode v Zabajkalsku, ale zrazu zamĺkol, naľakane uprel zrak do tmavého kúta chaty a šeptom sa opýtal:

– Čo to? Šfúr?

– Nič som nevidel! – odvetil som, udivene hľadiac na svojho druha.

Zamĺkol a zamračene ovesil svoju peknú dravú hlavu. Keďže sme neraz trávili v myšlienkach dlhé hodiny, vôbec som sa nedivil, že mlčí. Ale Ivan sa zrazu nahol ku mne a horúcim šeptom začal hovoriť.

– Chcem vám rozpovedať istú príhodu. Mal som

v Zabajkalsku srdečného priateľa. Bol vyhnanec. Nazýval sa Gawroňski. Mnoho lesov a hôr som s ním prešiel v shone za zlatom. Dohovorili sme sa, že si všetko rozdelíme na rovnaké čiastky. Ale Gawroňski sa zrazu stratil a len o niekoľko rokov som sa dozvedel, že je v jenisejskej tajge, kde našiel bohaté vrstvy zlatého piesku. Zbohatol a býval v lese sám so ženou. Neskôršie som sa dozvedel, že Gawroňskovcov zabili...

Ivan znova stíchol, ale onedlho s ťažkým vzdychom začal ďalej:

– Toto je chata Gawroňskich. Tu býval môj neverný priateľ so ženou a tu kdesi, v koryte tejto riečky, „vymýval“ zlato z piesku a štrku, ale to miesto nikomu neukázal. Všetci okolití sedliaci vedeli, že Gawroňskovci majú kapitál v banke a že stále predávajú vláde zlato. Tu... v tejto izbe Gawroňskovcov zavraždili.

Chlap vstal, vytiahol zo žeravej pece dlhú hlaveň, zohol sa a osvietil ledva otesané dosky dlážky.

– Vidíte tie škvrny na doskách i tu na stene? – spýtal sa hlasom, trasúcim sa vzrušením. – Vidíte? To – krv Gawroňskovcov... Umreli, ale nevyzradili svoje tajomstvo. A zlato bolo v šachte a v ľadovni zakopané vo veľkých hlinených hrncoch. Ale Gawroňskovci nič nepovedali, nič, ani keď sme ich mučili, pálili ohňom, prsty im vykrúcali, oči vypíchalý... Umreli, a nevyzradili ani slova.

Hodil horiace drevo do červeného otvoru pece, zvalil sa na lavicu a duseným hlasom zamrmal:

– Hovorili mi to sedliaci z tohto okolia... Ale... je čas spať!

Neskoro v noci som počul ťažké vzdychanie Ivana, tichý šepot a nejasné slová. Iste sa prehadzoval na tvrdej lavici a fajčil fajku za fajkov.

Siedmeho dňa vošli sme do hustého cédrového lesa, rastúceho na horských úbočiach.

– Odtiaľto, – vysvetľoval Ivan, – k najbližšiemu ľudskému obydlíu je 80 verst cez bahná a hustú tajgu. Len zriedkakedy zabrdne sem nejaký sberateľ cédrových orechov, ale i to sa môže prihodiť len na jeseň. Do tých čias tu neuvidíte ľudskej duše. Zveriny je tu dosť, dosť je tu i vtáctva, orechov – ľahko môžete prezimovať. Vidíte tú riečku? Ak chcete vidieť ľudí, choďte popri jej prúde, ten vás zavedie do dediny...

Môj tajomný priateľ pomohol mi urobiť skrýšu v zemi. Našiel pre mňa búrkou vyvrátený ohromný céder. Korene stromu vytrhly zem a urobily pod pňom hlbokú a širokú jamu. Jednu stenu a strechu tvoril peň cédra a bočné steny – do siete poprepletané korene. Pozapchávali sme ju haluzami, poprievňovali kameňmi a prisypali hrubou vrstvou snehu. Odpredu bol „dom“ môj celkom otvorený, ale pred ním horela spasiteľná najda. V tomto brlohu som prežil dva najdrsnejšie zimné mesiace, bez ľudí, bez spojenia s celým svetom, kde sa v tom čase dialy významné udalosti. V tomto hrobe, pod koreňami vyvráteného stromu, v panenskom lese, žil som v prírode so strachom o svojich blízkych ľudí, so svojím trápením, žil som ustavične v boji o život, o právo prežitia ešte jedného dňa.

Ivan na druhý deň odišiel. Nechal mi za vrece suchárov a niekoľko kúskov cukru. Nikdy viac som nestretol toho človeka.

Zanechal mi po sebe najlepšie a najteplejšie spomienky. Zakúsil som od toho „vraha a kata Gawroňskovcov“ veľa dôkazov veľkej dobroty, porozumenia cudzej duše a neobyčajnej vnímavosti.

IV.

BOJ O ŽIVOT.

Som teda sám...

Vôkol len les zelených cédrov, do polovice zasypaných hlbokým snehom; holé kríky, zamrznutá riečka a – pokiaľ oko dovidí ponad konáre cédrov – oceán lesov a snehu. Sibírska tajga...

Ako dlho budem musieť byť osamote?

Či ma tu nájdu, či nenájdu bolševici?

Či sa dozvedia moji priatelia, kde som?

Tieto otázky ma bez prerušenia, bez oddychu trápiły ako horúci oheň. Veľmi chytro som pochopil, prečo ma Ivan zaviedol až tak ďaleko.

Cestou sme všade stretali pusté, nezaľudnené miesta, ale on ma len viedol ďalej, opakujúc:

– Dovediem vás na dobré miesto, kde sa dá žiť ľahšie!

A tak to naozaj bolo. Krása tohto okolia sa uzavierala do cédrového lesa, i hore zarasteného cédraми. Céder – krásny, mohutný, široko rozvetvený strom, večne zelený stan, priťahujúci k sebe všetko, čo žije.

V lese bol stále život.

Pomedzi konáre skákaly veveričky, robily zábavné skoky; v povetrí prelietávaly eskadry hýľov alebo stehlíkov, spievaly, nazeraly do všetkých štrbín a kútov lesa a naplňaly ho ruchom a živým švitorením; tu prebehol zajac a za ním, sotva viditeľným tieňom, plazila sa na snehu lasička, tenká ako had, s čiernym koncom rezko sa kmitajúceho chvosta; neraz sa priblížil k mojej skrýši ohromný, šľachetný jeleň – „moral“, čiže „izubr“. Napokon s hrebeňov vrchov sišiel a navštívil ma hnedý vládca tajgy – medveď.

To všetko rozrývalo, odoháňalo mozog zahaľujúce chmúrne myšlienky, dokazovalo život a dávalo nádej. Dobre bolo, hoci veľmi ťažko, časom vyjsť na hrebeň „môjho“ vrchu. Tiahol sa vysoko nad lesom a s jeho štítu odcláňala sa široká, neobmedzená panoráma tajgy, s refazou červených hôr na obzore.

Tam ďaleko sa ťahal breh Jeniseja, tam stály ľudské sídla, tam boli nepriatelia i priatelia, tam ... ďalej na západe, bola tá, ku ktorej šly moje myšlienky...

Pre toto ma priviedol Ivan do cédrového lesa. Sám neraz trávil zimu osamote, len so svojimi myšlienkami, zoči-voči prírode, povedal by som – „pred tvárou Eoha“. Zakúsil som zúfalstvo, samotu a hľadal upokojenie. Často som premýšľal nad tým, že ak mi je súdené tu umrieť, keď budem umierať, posledným napätím síl vyjdem na štít a umriem tak, že budem pozerať na nekonečné vrchy a lesy, za ktorými je moja najdrahšia bytosť, odtrhnutá odo mňa dopustením osudu.

Život pri takýchto podmienkach dával veľa látky pre myšlienky a ešte viac pre prácu telesnú, keďže bol ustavičným bojom o bytie, bojom ťažkým a bezohľadným.

Najťažšou prácou bolo prichytenie zásoby dreva na najdu a pre malý ohník na prípravu jedla. Ležiace stromy boli privalené snehom a primrznuté k zemi a skalám. Musel som odhrebávať sneh a potom pomocou dlhých drúkov odtrhávať pne od zeme a prevláčať k svojmu brlohu. Na sbieranie dreva som si vybral strmý kus hory. Ťažšie sa ta vychodilo, ale potom ľahšie bolo stáčať odtrhnuté pne k mojej útulni. O niekoľko dní objavil som veľmi vážnu vec. Neďaleko svojej diery našiel som mnoho pňov červeného smreka, víchrom polámaných. Keď som ich začal rúbať, sekera vbehla do čohosi mäkkého a lipkavého. Ukázalo sa, že pne byly presiaknuté smolou. Stačila

iskra, aby taká trieska vyšľahla horúci, veľmi dymiaci plameň. Od tejto chvíle vždy ležaly na mojom byte zásoby týchto zasmolených kúskov červeného smreka na zapalovanie najdy alebo malého ohníka pre prípravu jedla a čaju.

Najväčšiu časťku dňa mi zaberala poľovačka. Veľmi chytrý som porozumel, že túto robotu musím konať každý deň, aby som sa ubránil pred gniavaciami ma neveselými myšlienkami.

Obyčajne po rannom čaji išiel som s puškou do lesa hľadať tetovy a hlucháne. Keď som zabil jedného alebo dvoch vtákov, vracal som sa domov a začal som chystať obed, pričom som sa nevyznamenával prílišným výberom chodov. Nevyhnutná bola polievka zo zabitého vtáka, pripravená so suchármi a potom nepočítateľné množstvo veľkých čaší horúceho čaju – nápoja pre život v lese veľmi potrebného.

Raz, na vychádzke na tetovy, počul som v kroví praskot, a keď som pozorne preskúmal miesto, zbadal som konce parohov jeleňa. Začal som sa k nemu prikradať, ale hoci sneh skoro nevrždľal pod mojimi nohami, zviera počulo alebo pocítilo nebezpečenstvo. S lomozom vybehol jeleň z hustého krovia a uvidel som ho až vtedy, keď prebehol asi 300 krokov a zastal na strmom boku hory. Bol to ohromný kus, popolavej srsti a s chrbtom skoro čiernym. Na peknej hlave pyšne niesol mohutné parohy. Predo mnou bol krík s hrubými konármi, položil som karabín na jeden z konárov, pozorne som namieril a vystrelil. Zviera urobilo ohromný skok, bežalo niekoľko krokov a padlo. Bežal som k nemu hlbokým snehom a krovím, ale keď ma jeleň zbadal, vstal a skáčuc, alebo chvíľami ťažko preberajúc nchami, začal sa driapať nahor. Druhá guľa ho zastavila navždy. Zaobstaral som si

takto veľké množstvo mäsa a znamenitý koberec do svojho brloha.

Rohy som pripevnil medzi korene, – ktoré tvorily stenu mojej útulne a slúžily ako dobrý vešiak na karabín a šaty.

Nemôžem zabudnúť na veľmi strhujúci, hoci divý obraz, ktorý som videl niekoľko kilometrov od svojho „domu“. Bolo tam nevelké bahno, zarastené bahennou klikvou. Sem obyčajne slietaly na jahody krdle hlucháňov, tetrovov a jastrabov. Raz som sa prikradol k tomuto blatu, kryjúc sa za nevysokú mladinu cédrov. Videl som hodný krdel tetrovov, energicky rozhríebať sneh a zobať bobule. Niekoľko minút som pozoroval túto scénu a ani najmenším pohnutím som neprezradil svoju prítomnosť. Ale jeden tetrov, starý, čierny kohút, zrazu silne podskočil, podletel a začal hlasno trepať krídlami. Naľakaný krdel odletel. Na moje veľké podivenie som videl, že keď starý kohút preletel niekoľko sto krokov, začal sa chytro, skoro kolmo dvíhať nahor; o chvíľu sa v povetrí niekoľko ráz prekoprcol, bezvládne zatrepal krídlami, padol na sneh a ostal nehybný. Sbehol som v tú stranu, keď vtom od tela tetrova odskočila krvilačná lasička a vrtiac chvostíkom a syčiac, skryla sa medzi kamene. Tetrov mal prehryznutú šiju. Porozumel som, že malý dravec sa vrhol na vtáka a spolu s ním sa vzniesol do povetria, kde mu stačil prehrýzť hrdlo a vysať krv. Osobne som bol vďačný jeho leteckým schopnostiam, lebo mi usporil jeden náboj.

Takto som žil a boril sa s prírodou o zajtrajší deň, čoraz väčšmi a väčšmi sa otravujúc jedom ťažkých a beznádejných myšlienok. Míňaly sa dni, týždne, kým som napokon pocítil závan teplejšieho vetra. Na otvorených poľanách začal sa po troche topiť sneh; to tu, to tam už bežaly malé struje vody a s času na čas

videl som muchu alebo pavúka, ktoré prežily tvrdú sibírsku zimu.

Blížila sa jar.

Vedel som, že jar si nenájde cestu cez les. Veľmi chytró vystúpily z brehov všetky riečky a potoky tajgy, a lesné bahná a marasti začaly znemožňovať priechod. Všetky chodníky ľudí i zvierat menil topiaci sa sneh v dravé potoky, valiace sa z hôr so šumom a hukom. Vedel som, že som až do leta odsúdený na samotu.

Jar prichádzala chytró, a hoci nocami a na svitani bývaly ostré mrazy, slnečné lúče vo dne víťazne bojovaly so snehom. Onedlho bola moja hora už bez snehu a stala sa šedivou, pokrytou iba skalami, ešte holými konármi briez a osík a vysokými kužeľovitými mraveniskami. Rieka na niekoľkých miestach strhla svoj ľadový koberec a hlučne sa ponáhľala, odtrhujúc vždy nové a čoraz väčšie kusy ľadu.

V.

MOJE RYBÁRENIE.

Raz ráno, keď som vyšiel za korisťou, priblížil som sa k brehu rieky a zbadal som veľké ryby s červenými, ako by krvou podliatými chrbtami a chvostami. Ryby plávaly a vytíčaly plutvy nad vodu, zrejme sa tešili slnečnému teplu. Od tejto chvíle ma myšlienka možnosti nachytať si týchto krásnych rýb a spestriť nimi svoje jednotvárne stravovanie neopúšťala, ale nemal som ničoho pre normálne rybárenie, i musel som sa chytiť iného spôsobu.

Vtedy, keď sa rieka čistila od ľadov, plávaly ryby stále vo väčšom množstve. Presvedčil som sa, že plávajú proti prúdu. Z Jeniseja prechodily klásky ikry do prameňov menších prítokov. Rozhodol som

sa zarybárif si barbarským spôsobom, hoci som vedel, že zákonodarstvo všetkých štátov prísne tresce tento systém. Ale myslel som, že zákonodarcovia a moralisti nebudú príliš prísni k obyvateľovi brlohu pod koreňami vyvráteného stromu v sibírskej tajge, k samotárovi, ktorý sa opovážil prestúpiť ich racionálne nariadenia a napokon, ryba s červeným chrbtom bola vtedy pre mňa vážnejšia ako právnici v tógach, baretoch alebo frakoch.

Začal som teda robiť prípravu. Najprv som vyfál väčšie množstvo tenkých briez a osík a začal som stavať cez rieku plot tým spôsobom, že som vbíjal do dna zaostrené kolíky, alebo ich upevňoval medzi skalami koryta a preplietal tenkými konármi. Po dvojdennej ťažkej robote v ľadovej vode môj plot bol hotový. Videl som, že sa okolo tejto neočakávanej prekážky hromadily veľké ryby a čoraz viac ich pribúdalo. Prejavovaly známky živej starosti, dotýkali sa hlavami plota, odplávaly a znova sa vracaly. Napokon sa pokúšaly túto prekážku preskočiť. Vtedy som často videl ohromné strieborné ryby s červenými chrbtami a chvostami, metrové i dlhšie, s rozbehom vyskakovať z vody, udieraly pružnými telami o stenu z haluzí a bezvládne padaly nazad do rieky. Časom dve alebo tri ryby naraz robily takéto pokusy. Musel som prikročiť k činu. Pripevnil som nôž na dlhý drúk a usiloval som sa prepichnúť rybu, ale všetky pokusy boli márne. Takýmto spôsobom som sa vystavil tomu, že si nôž alebo polámam, alebo ho stratím. Nie menej bezvýsledné bolo moje usilovanie zachytiť rybu hrčavým drúkom a vyhodiť ju na breh. Rozhodol som sa teda ťažiť zo snahy rýb, preskočiť plot.

Urobil som to takto:

Niekoľko krokov od brehu, zpolovice pod vodou, som vyrúbal otvor v plote a na druhej strane som

umiestil vysoko nad vodu vyčnievajúci kôš, ktorý som uplietol z tenkých prútov vrbiny. Ozbrojený krátkym a ťažkým kyjom čakal som korisť. O niekoľko minút začaly plávať k zradnému otvoru v plote dve krásne ryby. Veľmi opatrne, ako by ohmatkávaly každý cól, vošly do koša, kde začaly skákať a trieskať ohromnými chvostami. Ale môj kyj ochladil ich zápal.

Takto som sa stal rybárom. Každý kus vážil najmenej 30 funtov, našly sa i kusy 80-funtové. Boly to ryby druhu „tajmien“, z rodiny lososov. Za týždeň som mal zakopaných v snehu, v zatienenom úvoze, blízko mojej diery, asi 70 rýb. Nechal som poľovanie, sedel som okolo svojho osídla, zabíjal som kyjakom ryby a vyhadzoval ich na breh. Ale slnce pripekalo čoraz väčšmi. Keď som sa raz vrátil domov, pocítil som zápach hnijúcich rýb. Musel som so žiaľom vyhodiť do rieky celú tú zásobu a obmedziť sa na dennú korisť. Ale ryby skoro prešly a môj chyták-kôš prestal dodávať výživu.

Znova som sa chytil karabína.

VI.

NEBEZPEČNÝ SUSED.

V tom čase poľovanie stalo sa mi milším a veselším. Jar všetko oživila. Zavčas rána, skoro za svitu, les sa naplnil divnými hlasmi a zvukmi, obyvateľom veľkých kultúrnych miest nesrozumiteľnými. V hustých konároch cédrov hlucháň spieva svoju krátku a vášnivú pieseň lásky a piesňou touto rozochvieva popolavé kury, behajúce popod konáre. Vtedy je ľahko prikradnúť sa k tomuto vtáčiemu Carusovi na istý dostrel. Ak ho karabínová guľa minie, spevák nepo-

čuje výstrelu a bude ďalej ľahať svoju áriu, trvajúcu ledva niekoľko sekúnd.

Na veľkej lesnej poľane zafato bojujú tetovy-ko-húty, rozostrevší čierne vejáre chvostov s dvoma bielymi zahnutými pierkami. Dámy vykrucujú hlávky a živo klebetia, pričom sa prizerajú zápasom a vyberajú si najstatočnejších bojovníkov.

Zďaleka prináša echo ryčanie jeleňa, hluché a hrozné, no zároveň i plné, divne vášnivého volania po družke. V horách sa rozlieha krátke bľáčanie divých capov. Pomedzi krovie a na poľanách skáču a hopkaním bavia sa zajace. Povedľa striehne na nich pričupená, zdá sa, ako by bola vtisnutá do zeme, červená líška.

Iba vlkov nepočuť, lebo v týchto lesnatých a hor-
natých miestach nemajú tieto dravce čo robiť.

Ale neďaleko mňa bol iný sused. Zamračení, samotný a divý. Boli sme si navzájom nebezpeční a hneď sme porozumeli, že jeden z nás musí ustúpiť a odísť navždy.

Raz, keď som sa vracal domov s veľkým hluchá-
ňom na pleci, zbadal som v kroví čiernu, pomaly sa pohybujúcu masu. Zastal som, a keď som sa pozorne poďíval, videl som medveďa, ktorý dlabami rozpa-
prával mravenisko a pažravo hltal vajíčka a kukly mravcov. Keď medveď zvetril človeka, hlasno a nahnevano zafučal a tak chytró sa vzdialil, že som sa až začudoval nad jeho zbabelým útekom.

Na druhý deň, keď som ešte ležal na svojom lôžku, zobudil ma akýsi šuchot za zadnou stenou skrýše. Opatrne som vyzrel a uvidel som svojho hnedého suseda. Stál na zadných dlabách a so sykotom vfa-
hoval povetrie, pričom sa zvedavo a pozorne obzeral okolo; iste premýšľal nad otázkou, aká to bytosť pre-

vzala medvediu obyčaj a býva cez zimu v brlohu pod koreňami stromu.

Zakričal som a sekerou udrel o dno kotla. Môj návštevník sa celou silou dal na útek a za chvíľu zmizol medzi skalami a krovím.

Ale tá návšteva sa mi nepáčila. Bola to ešte príliš včasná jar na prebudenie sa medveďa. Preto som usudzoval, že môj sused patrí k chorobnému, veľmi zlostnému druhu „mravenčiakov“, druhu nenormálnemu, čo nahuľuje všetky predpisy medvedej etikety. Vedel som, že taký samotár je vždy zlý a odváživý. Rozhodol som sa teda náležite sa pripraviť na budúce stretnutie. Tie prípravy ináč trvaly veľmi krátko. Na piatich guliach svojho karabína odsekčil som niklové konce a urobil som si takzvané „dumdum“ – dostatočne presvedčujúci dôkaz pre votrelca. Po čaji šiel som na miesto, kde som prvý raz stretol medveďa a kde som zbadal mravenisko.

Obišiel som celú horu, nazerajúc do všetkých úvalov, ale macka som nikde nestretol. Sklamany a ustatý som sa vracal domov a tu som neočakávane stretol svojho nebezpečného suseda. Práve vychodil z mojej skrýše, zaľato ňuchal po zemi a vliekol môj kožuch.

Strelil som. Guľa trafila zver do boka. S besným ryčaním sa zdvihol na zadné dlaby a pohl sa proti mne. Druhá guľa mu roztrieskala bedrá. Medveď si sadol, ale vzápätí začal za sebou ťahať dlabu, proboval vstať, zaryčal a znova sa pustil za mnou. Po treťom výstrele padol, trafený do srdca.

Môj sused vážil asi 200–250 funtov a bol veľmi chutný.

Živiak sa jeho mäsom, dočkal som sa času, keď zem vyschla, rieky sa dali prejsť a keď som sa ko-

nečne mohol pohnúť smerom k ľudským sídlam, cestou, ktorú mi ukázal Ivan.

S veľkou opatrnosťou som prišiel do malej, mŕtvej dedinky v lese, Sivkovej, a ostal som u sibírskeho sedliaka Tropova.

Keď si teraz pripomeniem všetko, čo sa postávalo so mnou v čase môjho opusteného života v sibírskej tajge, prichodím k určitým záverom.

V každom kultúrnom človekovi, keď nadíde pre neho nevyhnutnosť krutého boja o bytie, môže sa obrodíť prvotný človek-poľovník a bojovník, ktorý mu pomáha v boji s prírodou. V tom je prevaha kultúrneho človeka nad nekultúrnym, ktorý nemá dostatočných vedomostí a sily vôle na bojovanie víťazného boja. Ale presvedčil som sa i o tom, že nieto nič strašnejšieho pre kultúrneho človeka, ako úplné osamotenie a uvedomenie si toho, že je celkom oddiaľ od sveta, ľudí a podmienok normálneho života. Jeden krok, jedna chvíľa zlomenia vôle – a nadíde chmúrna šialenosť, ktorá ovládne mozog a privedie človeka do nevyhnutnej záhuby.

Prežil som strašné dni boja s chladom a hladom, ale sto ráz strašnejší bol boj s myšlienkami, čo mučili dušu!

Spomienky na tie dni lomcujú mojím srdcom a mozgom.

VII.

SMELÝ PLÁN.

Môj pobyt v dedine Sivkovej netrval dlho, ale stačil som ho využiť čo najlepšie. Najsamprv sa mi podarilo poslať dôveryhodného človeka do mesta, odkiaľ mi známi poslali peniaze, bielizeň, čižmy, niekoľko potrebných liekov, šaty, a čo je najväžnejšie,

falošný pas na cudzie meno, ktoré mi dovolilo osobne umrieť pre bolševikov; po druhé, stačil som si, vo viac-menej spokojnom ovzduší, v pohostinnom dome Tropovom, zostaviť plán svojho ďalšieho túlania.

Do Sivkovej došly chýry, že keď Jenisej poodnáša ľady, majú sem prísť bolševickí úradníci rekvirovať od sedliakov statok pre červenú armádu. Ostať tu nebolo možné, čakal som teda len na chvíľu, keď sa Jenisej rozpuká a zanesie do oceána svoje ľadové putá a keď bude možné plaviť sa na člнку.

Vyliečil som zo škvrnitého týfu jedného z miestnych sedliakov a tento sa podujal odviezť ma 90 kilometrov na juh, do akejsi dávno opustenej bane na zlato.

Na rozličných miestach Jeniseja už ľad sa popukal, ale rieka ešte skoro celá bola pod silnou ľadovou kôrou. Raz ráno sme počuli ohlušujúci huk ľadu a šum z uväznenia sa vyslobodzujúcej vody. Vybehol som na breh Jeniseja a videl som hrozný, ale krásny obraz boja živlov.

Jenisej pod tlakom ľadu, popoludní už dávno plávajúceho, narobil z neho na niekoľkých miestach ohromné hrádze, ktoré zdvihly hladinu vody v koryte medzi skalami. Voda teraz s hukotom a treskotom strhávala tieto hrádze a vliekla celé ľadové polia na sever, k Ľadovému oceánu.

Jenisej, „otec Jenisej“, je jedna z najväčších a najdlhších riek Ázie, veľmi hlboká, ale stlačená v celej strednej čiaske koryta vysokými skalnatými brehmi. Ohromný prúd vody niesol teraz celé míle ľadového poľa, rozlamoval ho na skalách, vyčnievajúcich z vody, alebo s rozhnevaným šumom a lomozom krútil veľké kryhy okolo mysov, vrezávajúcich sa hlboko do rieky; plávaly čierne cesty, ktoré sa

ľahaly pozdĺž zamrznutej rieky, na ľade vystavané koliby pre cestujúcich, idúcich s tovarmi z Minušinska do Krasnojarska.

Časom sa rieka zastavovala a vtedy sa kopily na vysokú hromadu pyramídy krých, tvorily valy a steny, chvíľami padajúce a zasa sa dvíhajúce. Voda vystupovala čoraz vyššie a vyššie a odnášala celé vrstvy zeme, so stromami a krovím, rúcajúc do rieky veľké úlomy skál a nechávajúc na brehu ohromné plochy belasého ľadu. Pod tlakom vody tieto hrádze padaly s rachotom a kryhy sa hýbaly s dvojnásobnou rýchlosťou, drúzgajúc sa a lámuc so zvukom tlčného skla.

Na zákrutách rieky a okolo skál bol zmätok, vzbudzujúci hrôzu. Hrubé plochy a úlomy ľadu, vyhadzované do povetria, búšily o skaly, vytrhávaly kamene a stromy, tvorily pásma ľadových vrchov, ľahajúcich sa na desiatky kilometrov. Trvaly do leta, pokiaľ ich slnce neroztopilo.

Keď som pozoroval ruch ľadu, nemohol som sa bez zhrozenia a odporu pozerať na obeť, ktoré niesol strašný Jenisej. Boly to telá ľudí, odsúdených minušinskou „Čekou“: dôstojníkov, vojakov a kozákov rozprášeného vojska nešťastného admirála Kolčakova. Stovky tých mŕtvol, možno tisícky, s odfatými hlavami a rukami, so zohavenými tvármi a telami, napoly zhorené, s vyfatými kusmi kože na nohách a prsiach, s vyklatými očami a s rozdrúzganými hlavami – plávaly na kusoch krých, hľadajúc si hrob alebo sa obracajúc v besných víroch pomedzi ľadové hrudy. Kryhy ich metaly, drúzgaly, mliaždily, trhaly na kusy a vyhadzovaly na ploché riečne ostrovy a na plytčiny okolo brehov. Držiac sa brehov Jeniseja, stále som nachádzal hnijúce ľudské a konské mŕtvoly, trhané dravými vtákmi a zdivený-

mi psami. Na istom mieste na brehu som videl 300 konských zdochlín, vyhodených riekou a ďalej na kríkoch vrbín som našiel sedemdesiat ľudských tiel, ba skôr iba ich čiastok. Mdlý, sladkastý zápach hnijúceho mäsa niesol sa vetrom a nad týmto chmúrnym miestom krúžily supy a krkavce, hrozne kráčajúc.

Napokon Jenisej pretrhol ľadové putá a predomnou valil sa rozvodnený, potvorný potok mútnej, víriacej sa vody, ktorá niesla na sever do oceánu zbytky krých, vytrhané stromy a mŕtvoly... mŕtvoly.

Sedliak, ktorého som si najal, ma so synom posadil do člnka, vypáleného z cédrového pňa; uložili môj skromný majetok a keď dlhými drúkmi odrazili člnok, plávali sme proti prúdu, držiac sa brehu.

Bola to ťažká robota! Bolo treba veslovať okolo výčnievajúcich skál a zápasíť s besne rýchlym prúdom. Pri samých skalách všetci traja sme sa držali rukami balvanov a napínajúc sily, tlačili sme člnok napred. Ale na preplávanie niekoľkých metrov trafil sme veľmi mnoho času, bojujúc o každý centimeter na nás sa ženúceho a so sebou nás strhujúceho prúdu.

Takto sme sa plavili tri dni, kým sme došli k cieľu našej cesty – do dávno opustenej zlatej bane. Tam som býval dva týždne u rodiny strážcu. Bedári umierali hladom a tak mi nemohli byť v ničom na pomoci. Karabín sa ešte raz stal mojím tútorom; zaopatroval živobytie i pre mňa i pre mojich hospodárov.

Raz prišiel akýsi technik. Už som sa neskrýval, keďže mi lesný život dal taký výzor, že ma nikto nemohol poznať. Ľahko ma mohli pokladať za obyčajného sibírskeho poľovníka, za akého som sa aj vydával. Ale náš hosť bol človek skúmavý a prenikavý. Hneď uhádol moje inkognito, ktoré som sa ko-

nečne ani neusiloval veľmi zachovať, lebo som vyrozumel, že nie je bolševik. A tak bolo. Mali sme spoločných známych a rovnaké náhľady na veci. Pritom sa ukázalo, že je to Poliak, agronom z povolania. Býval v akejsi ústrannej dedine, kde viedol banícke práce, vyhýbal sa cestovaniu do mesta a staral sa, aby na neho úrady zabudly.

Rozhodol som sa spolu s ním utiecť z Ruska.

Dávno som si už zostavil plán úteku. Poznajúc zemepis Sibíri, po ktorej som mnoho cestoval, prišiel som k záveru, že máme len jedinou cestu záchrany – cez kraj urianchajský, napoly závislý od Ruska i Číny, a tak cez žriedla rieky Jeniseja do Mongolska a ďalej na východ do Pacifiku. Za Kolčakovej vlády chystal som vedeckú výpravu do Mongolska, núž svedomite som preštudoval literatúru a mapy toho kraja, do ktorého patrí aj Urianchaj.

Rozhodli sme sa teraz uskutočniť smelý plán, dostať sa cez sovietsku Sibír.

VIII.

CEZ JUŽNÚ SIBÍR.

Išli sme už niekoľko dní na koňoch cez lesy ľavého brehu Jeniseja na juh, pričom sme sa usilovali obísť dediny a osady a nezanechať za sebou nijaké stopy. Konečne sa patrí poznamenať, keď sme sa museli zastaviť u sedliakov, že títo nás prijímali veľmi pohostinne a hoci nás nepoznali, otvorene hovorili o svojej nenávisti proti bolševikom-komunistom, zdierajúcim dedinčanov.

V istej dedine nám povedali, že sa od Minušínska ponáhľa do Krasnojarska väčší oddiel „červených“, poslaných na vylapanie „bielych“. Odišli sme ďalej od brehu Jeniseja a takzvanej Ačinskej

cesty a zapadli sme do lesov, kde sme presedeli do augusta, lebo boľševické oddiely sa celé leto vláčily po horách; lapaly a zabíjaly bezbranných, skoro neodetých dôstojníkov a kozákov bývalej Koľčakovej armády, ktorí sa skrývali v lesoch pred nepochyb-
nou smrťou z rúk sovietskych katov. Neskoršie, v jeseni, keď sme prechádzali týmito miestami, našli sme nevelkú poľanu, kde na obklopujúcich ju stromoch viselo 28 dôstojníkov s vyfátými hviezdami na prsiach. Vedeli sme dobre, že taký istý osud by stíhol i nás, keby sme padli do rúk tejto „najpokroko-
vejšej“ demokracie na svete.

Prisahali sme si teda, že živých nás boľševici nedôstanú. Postupujúc na juh, stretali sme obyvateľstvo čoraz nepriateľskejšie pre boľševikov. Bol to vlastne kraj starých sibírskych osadníkov a kozákov.

Konečne sme vyšli z lesov na neobmedzenú rovinu čulim-minušinských stepí, prefátých červenými hrebeňmi Kizil-Kaja a veľkými slanými jazerami: Širom, Šunetom, Forpostom a inými.

Je to krajina mohýl, ohromný historický cmiter. Národy, plemená, kmene tiahly týmito stepami; zastavovaly sa tu na dlhší čas, alebo len prechodily, ako nočné vidmá, a nechávaly za sebou mohyly, kurhany, obelisky. Tisíce veľkých i malých „dolmenov“ – mohýl dávnych majiteľov týchto stepí, majestátne kurhany z kameňa a ľudských lebiek, do skál vyryté znaky, ktoré staval kedysi Veľký Mongol Džengiz a po ňom Ugedej, strašný bič boží, sa nekonečným radom tiahly z juhu na sever.

Teraz tu boli pánmi Tatári kmeňa abakanského, bohatí, pohostinní a kultúrni. Pred boľševickým náporom odišli do Urianchaja, Mongolska, ba i do Tibetu a v tých, čo zostali, tkvela hlboká nenávisť proti

znepokojujúcim ich komunistom. Pritom, ako sa zda-
lo, ožila v nich pred vekmi vyhasnutá idea Džengiz-
Chána o premožení kultúry Západu a o posilnení
nového práva, spravovaného a ustáleného náukou
mudrca Budhu, práva šľachetného a povzneseného
ľudského ducha. Keď tatárski pastieri sedeli pri ohni,
neraz zpoly spievali, zpoly rozprávali legendy o Veľ-
kom Mongolovi, o jeho synovi Kublaj-Chánovi,
o krvavom Tamerlánovi, o šľachetnom, žiarivom Ba-
ber-Sultánovi i o nešťastnom Amursan-Chánovi.

Čulim-minušinské stepi boly oddávna takým mies-
tcm stálych bojov, menších a väčších vojen medzi
Tatármi a „oslobodenými“ Rusmi, akým kedysi v re-
publike Poľskej boly slávne „Divé polia“, len úlohu
„krvavých divochov“ vzali na seba „ochrancí revo-
lúcie a slobody“ – ruské boľševické bandy.

Tatári nás prijímali zdvorilo, nakrmili nás a dávali
nám sprievodcov, vyzvedali pre nás, aby sme nena-
behli na nejakú červenú stráž. Otvorene sme hovorili,
že utekáme z Ruska do svojej vlasti, ktorá je vlasťou
i mnohých Tatárov, obyvateľov slobodného Poľska.
Nakoľko sme mali od Tatárov adresy istých osôb
i ochranné listy, cestu cez stepi sme prekonali veľmi
šťastne.

O niekoľko dní sme s vysokého brehu Jeniseja
uvideli plávať loď „Orol“, ktorá viezla červených
vojakov. Niekoľko hodín neskôršie – ústie rieky
Tuby, proti prúdu ktorej sme museli postupovať, po-
náhlajúc sa k horám Sajanským, stanoviacim hranicu
severnej provincie Mongolska – našu „zasľúbenú zem“
– Urianchaj. Pokladali sme čiastku cesty brehmi Tuby
a ďalej – pozdĺž prítoku rieky Amil za najnebezpeč-
nejšiu, keďže doliny týchto riek sú veľmi zaľudna-
tené a susedstvo s komunistickým Minušinskom cel-
kom zdemoralizovalo miestne obyvateľstvo, ktoré

ochotne vstupovalo do červených stranníckych od-
dielov banditov: Ščecinkina a Kravčenka.

Tatári previedli v noci brodom naše kone na dru-
hý breh Jeniseja a potom poslali po nás kozáka, kto-
rý nás na člniku previezol so zmenšenými batožinami.
Za svitu sme už boli v hustom kroví na malom ostro-
ve v ústí Tuby a pochutnávali sme si na jahodách
a čiernych ríbezliach, ktoré tu rástly vo veľkom
množstve.

IX.

TRI DNI NAD PRIEPASŤOU.

Zaopatrení falošnými dokumentami šli sme bre-
hom Tuby. Každých 15–20 kilometrov sme prišli na
veľké, 100–200 domov čítajúce dediny, spravované
miestnymi sovietskymi, ktoré sa spravovali rozkazmi So-
vietu a Čeky z Minušinska. Všade sme stretali sovietskych
špiónov a špehov, ale posiaľ nás ochraňovali
dobře vyrobené pasy technikov, poslaných na sta-
vebné roboty.

Obísť tieto dediny nebolo možné z dvoch príčin.
Po prvé: naša snaha obísť ľudské obydlia, pri stá-
lom stretaní sedliakov po ceste, by očividne vzbu-
dila podozrenie, iste by nás veľmi chytró zavrel ne-
jaký najbližší „sovietsk“ a poslal minušinskej „Čeke“,
ktorá by zrejme našla pre nás miesto v Jeniseji; po
druhé: listina môjho druha dávala právo najaf si
úradný voz s dvoma koňmi na služobné ciele. Preto
sme museli navštevovať miestne soviety a zamieňaf
kone. Svoje sedlové dali sme kozákovi, ktorý nás pre-
viezol cez Jenisej a neskôršie doviedol do najbližšej
dediny, kde sme dostali prvé úradné kone poštové.

Keď spomínam cestu po Tube, musím pozname-
nať, že okrem malých výnimiek všetci sedliaci boli

veľmi nepriateľsky naladení proti bolševikom a keď počuli od nás chladné alebo kritické poznámky o sovietch, starostlivo nám pomáhali; najmä v domoch sektárov a kozákov sa to dalo cítiť. Odplácali sme pohostinnosť liečením chorých a hospodárskymi radami. Našli sme niekoľko komunistických dedín, ale obyvateľstvo týchto nebolo sibírskeho pôvodu. Boli to noví osadníci, poslaní sem ešte za časov cárstva z Ukrajiny – pijani, leniví, tupí a pomstiví sedliaci, ktorých rodení Sibírčania nenávidia a nazývajú ich „španou“, čo znamená – penu, vyvrheľa.

Veľmi chytré sme sa naučili rozoznávať komunistické dediny od nekomunistických.

Keď sme vchádzali do dediny, cengajúc spiežovcami konského riadu, pred domami sediaci starci pomaly vstávali, schovávali sa za vráta a hundrali: Zasa priniesol parom akýchsi čertov – „súdruhov“! – vtedy sme vedeli, že sme medzi skutočnými poctivými, slobodnými Sibírčanmi. Ale keď nás v inej dedine obklopovali sedliaci a zasypávali otázkami: Odkiaľ, súdruhovia? Po čo, súdruhovia? Či ste náhodou nie súdruh komisár? – vtedy sme sa mali na pozore a boli sme veľmi obozretní v reči i v činoch.

Stretali sme i dediny a osady, ktorých obyvateľstvo skoro celkom vymrelo na škvrnitý týfus. Napokon táto strašná epidémia, ktorá sa dostala až pod hrebeň Sajanov, všade pozdĺž toku rieky Jeniseja, zdecimovala obyvateľstvo sibírskych dedín. Žirne polia čiernej zeme ležaly úhorom, tu nebolo už ani koní, ani dobytka, lebo komunisti zrekvirovali celú chudobu konzervatívneho a bohatého sibírskeho sedliaka, šetriac iba lenivých a výstupčivých osadníkov, čo prišli z európskeho Ruska alebo z Ukrajiny.

Veľmi príkre chvíle sme zažili vo veľkej dedine Karatúz. Je to skôr mesto ako dedina. Pred komuniz-

mom byly tu dve gymnázia a počet obyvatelstva dosahoval 25.000. Karatúz je hlavné sídlo jenisejských kozákov, bohaté a veselé mesto. Teraz sa zmenilo do nepoznania. Sedliaci z Ruska a Ukrajiny, ozbrojení a povzbudení boľševickými agentmi, vykántrili kozácke obyvatelstvo, rozmetali všetky domy; stály teraz zhorené, s povytŕhovanými dverami a oblokmi, so stopami guľ v múroch a v strechách.

Keď sme prišli k sovietu zameniť kone, obklopila nás kopa akýchsi podozrivých drábov. Ukázalo sa, že sme prišli na schôdzku vysokých komisárov, prišších sem pre akúsi vec z minušinskej „Čeky“.

Drábi nás začali vyzvedať a žiadali ukázať písma. Nemali sme ani najmenšej istoty, že naše listiny urobia potrebný dojem, usilovali sme sa teda vyhnúť prehliadke pasov.

Môj druh agronom povedal mi neskoršie:

– Aké šťastie, že u boľševikov včerajší neschopný čižmár vedie úrad gubernátora a učení ľudia medzitým zametajú ulice alebo čistia chlievy červenej jazdy! S boľševikmi, nech je ako chce, možno sa dohovoriť, lebo nerozlišujú „dezinfekciu“ od „influenzie“ a „antracit“ od „apenditu“. Možno im všetko nahovoriť, dokiaľ nevypustia guľu z revolvera...

Naozaj, podarilo sa nám nahovoriť komisárom „Čeky“ všetko, čo sme pokladali za potrebné. Kreslili sme im teda nádherný obraz budúceho rozvoja kraja, keď vybudujeme cesty a mosty, ktoré umožnia vyvážanie lesa, vlny, koží z Urianchaja, rúd, nafty a zlata zo Sajanov, dobytky z Mongolska, drahých kožušín z lesov, rastúcich pri žriedlach Jeniseja...

Naša „óda“ trvala asi hodinu, ale triumf po nej bol úplný, lebo keď už „čekisti“ zabudli na papiere, sami prenášali naše veci na nový voz a želali nám zdaru na slávu vlády sovietov.

Toto bola naša posledná príhoda v hraniciach Ruska.

Po prechode doliny a rieky Amyl šťastie nám žičilo.

Na kompe za Karatúzom stretli sme staršieho dozorca vojska, ktorý viezol so sebou niekoľko karabínov a magazínových revolverov Mauzerovho systému. Boly určené pre očakávanú výpravu vojska dovnútra Urianchaja na stíhanie akéhosi kozáckeho dôstojníka, „kata slobodného, revolucionárskeho ľudu“, ako ho nazýval náš nový známy. Táto zvesť bola pre nás veľmi vážna, lebo ľahko by sme sa mohli stretnúť s týmto oddielom a nemali sme istotu, či óda o cestách a mostoch bude mať i druhý raz magický vplyv na banditov. Opatrne sme vyspovedali dozorca a ustálili sme cestu, ktorou mala ísť výprava. V poslednej ruskej dedine na pohraničí Urianchaja sme sa zastavili v istom dome i s dozorcom a čakali na zmenu koní. Za prekladania vecí spozoroval som zrazu nadšený, vyjavený pohľad dozorca, obrátený k môjmu batohu.

– Čo sa vám tak pozdalo? – opýtal som sa.

– Nohavice... – zašepkal predstaviteľ sovietskeho vojska, – nohavice!

Naozaj, od svojich priateľov dostal som celkom nové nohavice z čierneho hrubého súkna, veľmi dobré k jazde na konci. Práve na túto čiastku mojej garde-roby uprel vojak oči.

– A či vy nemáte v zásobe nohavice? – opýtal som sa ho, chystajúc morálny útok na nadšeného dozorca.

– Nie! – odvetil so smútkom v hlase. – Sovietsky nedajú. Sami, hovoria, chodíme bez nohavíc. A moje sa medzitým celkom zodraly. Pozrite! – povedal, odchýlil konce svojho kožucha a ukázal mi nohavice,

ktoré skôr pripomínaly sieť na veľké ryby. Divil som sa, ako sa mohol chudáčisko v nich udržať.

– Predajte ... – ozval sa o chvíľu vojak s prosbou v hlase.

– Nemôžem, sám potrebujem! – odvetil som rozhodne.

Chvíľku rozmýšľal, potom sa priblížil ku mne a šepol:

– Poďme na dvor, pohovoríme si! Tu je nepríhodné miesto ...

Vyšli sme.

– Počujte! – začal. – Idete do Urianchaja! Tam nemajú naše sovietske peniaze nijakú hodnotu, nič za ne nekúpíte. A je tam čo kúpiť! Sobole, líšky, lasice i zlato možno lacno dostať za nejakú haraburdu. Tam všetko možno dostať za karabíny a náboje. Máte so sebou iba jeden karabín. Ja vám dám ešte jeden a 100 nábojov k nemu a vy mne ... nohavice. No čo? dobre?

– My nepotrebujeme zbrane, nás chránia naše písma! – ako by nerozumejúc, o čo ide, odpovedal som spokojne.

– Ale nie! – živo sa ozval vojak. – V Urianchaji zameníte karabín za kožušinu alebo za zlato. Dám vám karabín navždy, do večného vlastníctva. Rozumiete?

– Á! teraz rozumiem! – povedal som. – Ale v takom prípade je to málo za nohavice. Nohavice, a to ešte také nádherné nohavice nikde v Rusku nenájdete. Celé Rusko teraz chodí bez nohavíc. A za karabín mi dajú jednu soboliu kožu. Čo budem s ňou robiť?

Slovo za slovom a dosiahol som svoje. Nový známy dostal moje nohavice a ja karabín so 100 nábojmi a dva mauzerovské revolvery s 80 nábojmi. Od tejto

chvíle boli sme ozbrojení a mohli sme klásť vážny odpor v čas potreby. Okrem toho nám šťastný majiteľ nových nohavíc vydal úradné potvrdenie na právo nosenia zbrane.

Takýmto spôsobom i právo i sila boli na našej strane.

Dozorca nám pomohol zaopatriť si v dedine od bohatého sedliaka tri kone, dva pod sedlo a jedného pod batohy, najaf sprievodcu, ktorý bol pravnikom vyhnanca Poliaka, grófa Prezdzieckeho, nakúpiť suchárov, mäsa, soli a masla. Jeden deň sme si oddýchli a potom sme sa pohli smerom k prameňom Amyla, usilujúc sa k Sajanom, za ktorými sme už nemohli stretnúť „červených“ ani sprostých, ani múdrych...

Tri dni nám zabrala cesta od ústia Tuby do tejto poslednej hraničnej ruskej dediny. Tri dni stáleho pocitu bezprávia, bezprostredného nebezpečenstva a blízkej, sprostej smrti z rúk zošialenej diviny.

Veľká sila vôle, vládnutie nad dojmami, chladnokrvnosť a úpor v snahe za cieľom dopomohly nám šťastne obísť nebezpečnosť a nezapadnúť do priepasti, na dne ktorej ležaly už stovky ľudí, ktorí túžili vykonať to, čo sa nám podarilo. Či naši nešťastní predchodcovia nemali dosť vytrvanlivosti a vynaliezavosti, či, možno, nevedeli oni skladať ódy na české budúce mosty, cesty a baní, a či prosto nemali so sebou... dobré, zbytočné nohavice?

Nemožno obísť istý veľmi zaujímavý historický úkaz, ktorý nám padol do očí za cesty brehmi Jeniseja, Tuby a Amyla. Po pravom brehu Jeniseja, ako i brehmi Tuby a Amyla, ukrytá v hustých kríkoch a lesnom kroví, fahá sa nekonečne dlhá stopa neznámych mohýl. Sibírski sedliaci nazývali ich „čudskými mohylami“, čiže mohylami neznámych ľudí. Stopa táto sa fahá až do Krasnojarska, a niektorí badatelia

našli také isté mohyly až na brehoch Ľadového oceána. Cesty, ktorými sa ťahajú mohyly, topografia miesta a neskoršie archeologmi konané bádania privedly k poznaniu, že akési mongolské plemä šlo kedysi z juhu na sever ľavým brehom Jeniseja. Schovávalo sa v lesoch, z obavy pred útokmi domorodých kočovníkov a nechávalo za sebou mohyly.. Umierali títo vandrovníci z rúk Tatárov, čo kočovali v minušinských a čulimských stepiach, umierali hladom a chorobami, vyčerpaním, príliš drsným podnebíím stepí. Zo zbytkov náradia a odevu, nájdených v mohylách, dalo sa súdiť, že to nebolo plemä bojovné, ale plemä poľovníkov a chovateľov dobytka.

Odkiaľ vandrovalo a pokiaľ? Na túto otázku ruskí učenci nedali odpoveď, lebo skúmali mohyly, ležiace na priestore od Minušinska po Krasnojarsk, ale nestarali sa o poznanie geografie tohto úkazu. A medzitým geografia a mongolské legendy vrhajú jasné svetlo na pôvod „čudských mohýl“.

Veľký Mongol, Džengiz-Chán, pohol sa na čele ázijských hôrd do Európy. Cesta jednej čiastky jeho jazdnej armády išla cez Urianchaj. Či sám Džengiz šiel tade, či niektorý z jeho vodcov – nevedno a legendy i mongolské kroniky hovoria o tom rozlične. Ale je známe, že sa mongolskí vodcovia, nadšení cieľnosťou urianchajských kušiarov a neobyčajnou vytrvanlivosťou týchto neporovnateľných jazdcov, rozhodli pripojiť ich do svojich radov. Ale Urianchajci odriekli poslušnosť; priamo sa osvedčili, že ich kraj je „kraj odvekého pokoja“ a že ich viera im bráni prelievať krv „vtákov, rýb a ľudí“.

Nepomáhaly hrozby ani prísne tresty, za ktorých na rieke Džabartašu zahynulo 300 význačnejších ľudí z domorodej starešiny. Pod náporom Džengiz-Cháno-

vých hôrd Urianchajci začali opúšťať vlasť, odchodiac do vyhnanstva dvoma cestami: Kiemčikom na juh, kde vošli do terajšej oblasti kobdoskej a stratili reč i vieru predkov, Amylom a Tubou na Jenisej a ďalej na sever. Rieke Tube dali svoje staré historické meno „Tubov“, kmeňa, ktorý pochodil od Tatárov-Ujgurov, tvorcov najväčšieho na svete kočujúceho impéria. Z týchto severných vyhnancov sa už nikdy nikto nevrátil do pekného Urianchaja a ich kosti ležia v tajomných „čudských“ mohylách, v týchto stopách veľkej dejinnej tragédie, ktorá sa skončila v XIII. storočí.

Terajší obyvatelia Urianchaja, Sojoci, zachovali pamiatku predkov, ktorí utekali pred „démonom vojny“, Džengizom, verní predpisom starej viery a morálky „kraja odvekého pokoja“.

X.

SAJANY – SPASENIE.

Obklopily a pohltily nás panenské lesy. Pomedzi vysokú trávu a žltnúce kríky vinie sa ledva pozorovateľný chodník.

Je to dávno opustená „stará amyľská cesta“, ktorou pred 35 rokmi vozili múku a soľ, stroje a robotníkov do početných zlatých baní, porozkladaných pozdĺž rieky Amyľ. Táto cestička približuje sa k samému brehu bystrého Amyľa a zasa sa trať v lese.

Vyvádza nás na blatistú rovinu, s ukrytými bariernami medzi vysokou trávou, do hustých krovín, na štíty hôr, na široké lúky a do hustých lesov.

Náš sprievodca, potomok grófskej rodiny Przeździeckých, na ktorých sa dobre pamätá a ktorými sa pýši, hoci sa už nazýva „Preździeckij“, iste rozumie

náš pravý plán a s časom na čas so strachom pozerá na zem a hovorí:

– Prešli traja jazdci... Kone podkuté... Iste vojaci...

Ale čochvíľa sa uspokojuje, lebo vidí, že stopy kdesi odbočily a neskoršie sa vrátili.

– Ďalej nešli! – oznamuje nám Przeździecki, šibalsky sa usmievajúc.

– Škoda! – hovorili sme mu. V družine by bola cesta veselšia.

Ale sedliak hladí svoju rozčuchranú bradu a smeje sa. Iste nám neverí.

Prešli sme zlatou baňou, ktorú v najnovších časoch zariadili Američania podľa predpisov súčasnej techniky. Bolševici vyrabovali tento podnik, vyviezli zlato, zásoby, ba i niektoré čiastky budov a baňu nechali skoro znivočenú, hluchú a nečinnú.

Sťa prápor sovietskeho Ruska stál na kopci vyhovený kostol so strhnutou strechou a shodeným krížom.

Hladná rodina strážcu žije tu pustý a smutný život, vystavená stálemu nebezpečenstvu. V okolitých lesoch sa potulujú bandy červených partizánov, rabujú a zabíjajú. Niekedy sa zdržia dlhšie v týchto baniach, ktoré kedysi boli slávne hojnosťou zlata, premývajú piesok a po získaní neveľkého množstva kovu idú ďalej, prepíjajú ho v niektorej zapadnutej dedinke, kde sedliaci pália špiritus z jahôd a zemiakov a predávajú mútny, otravný nápoj na váhu za zlato.

Tieto ozbrojené zbojnícke bandy, nepodliehajúce nijakým zákonom, sú veľmi nebezpečné. Stretnutie s nimi hrozí smrťou.

Za tri dni sme došli k horskému prechodu Čokur, čo ide cez hlavný hrebeň Sajanov a dostali sme sa na profilahlý breh rieky Algiak a od tej chvíle boli sme už v hraniciach Urianchaja.

Tento kraj, prekvapujúci bohatstvom, zaľudnatený 60.000 vymierajúcimi Sojotmi, ktorí hovoria jazykom celkom odchodným od reči iných mongolských kmeňov a pýšia sa tým, že za dlhé veky zachovali ideále odvekeho pokoja, stal sa cieľom pokusov administratívnych ruských, mongolských a čínskych úradov. Susedia už dávno sa zariaďujú, ako popolavé husi, v Urianchaji, a Sojoti spokojne platia dane všetkým trom.

Ľahko teda porozumieť, prečo nám toto „zahranície“ nemohlo byť ešte prístavom spasenia.

Počuli sme už predtým od dozorca vojska o chypanej výprave do Urianchaja a od Rusov, čo tu bývali, sme sa teraz dozvedeli, že si niektoré ukrajinské dediny na Malom Jeniseji (čiže Khua-Keme) zriadily partizánske oddiely, s ktorými obsadzujú južnú hranicu kraja, rabujú a zabíjajú pcestných. Pred niekoľkými týždňami partizáni zabili šesťdesiatichdvoch dôstojníkov, prekrádajúcich sa do Mongolska, vyrabovali a pozabíjali čínskych kupcov, vedúcich so sebou karavánu s tovarmi, zabili niekoľkých nemeckých vojenných zajatcov, utekajúcich zo sovietskeho „raja“.

Možnosť stretnutia týchto banditov nám neveštila nič dobrého. Bolo treba sa mať stále na pozore.

Po štyroch dňoch cesty dorazili sme do blatistej doliny, kde prostred mladého lesa stála samostatná osada ruského kolonistu. Tu sme prepustili nášho sprievodcu, ktorý sa obával, že priechod cez Sajany zasype sneh a potom do leta bude musieť vyčkávať čas návratu domov.

Ďalej, k rieke Sejbe, mal nás viesť majiteľ osady, nahovorený naším sprievodcom.

Naše kone boly ustaté a voľky-nevoľky museli

sme im dať oddýchnuť si a trochu sa nažrať. Rozhodli sme sa tu stráviť celý deň a možno i dva.

Na druhý deň sprievodca odišiel, želajúc nám zdaru a zdravia.

Neminula ani hodina, keď malá dcérka nášho hospodára zatľapkala rúčkami a zvolala:

– Sojoti prišli.

Do izby vošli štyria Sojoti vo filcových čiapkach a so zbraňou v rukách.

– Mende (buďte pozdravení!) – pozdravili nás prichodiaci a bez ceremónií začali si nás pozorne obzerať so všetkých strán.

Bol som presvedčený, že ani klinec v našich čižmách, ani gombík našich šiat neušiel ich skúmavému pohľadu. Potom jeden z nich, ktorý bol miestnym okresným náčelníkom, čiže „merinom“, začal sa nás pomocou kolonistu vypytovať na naše politické a morálne presvedčenie. Keď počul našu mienku o bolševikoch, zdalo sa, že sa upokojil, lebo povedal:

– Vy – dobrí ľudia!... Neľúbite „ulanov“ (ulan po sojocky – červený). My vám pomôžeme.

Podakoval som merinovi a daroval som mu hrubú hodvábnu šnúru, ktorou som si obyčajne preväzoval v páse blúzu. Večerom Sojoti odišli, ale sľúbili, že sa vrátia nad ránom.

Nadišiel večer. Išli sme si pozrieť naše vychudnuté kone, pažravo skubajúce hnedú, ale záživnú trávu na lúke za osadou. Onedlho sme sa vrátili do izby, kde hospodár už pripravil čaj a večeru.

Rozprávali sme sa veselo a slobodne s rodinou hospodára, keď sa zrazu ozval cvengot podkov, hlučné hlasy ľudí a o chvíľu vošlo päť chlapov s karabínami v rukách a so šablami pri bokoch. Čosi chladného a šteklivého vošlo nám do hrdla a srdce začalo búchať.

V prišlých sme zaraz poznali červených vojakov. Na kožušinových čiapkach mali červené hviezdy a na rukávoch také isté stužky.

Boli to ľudia z trestného oddielu, ktorý prenasledoval kozáckeho dôstojníka, o ktorom nám hovoril dozorca vojska.

Podozrivo si nás poprezerali, začali sa sobliekať a bez slova si posadali k stolu. Prví sme začali rozhovor, ako by bez chuti začali sme objasňovať cieľ našej výpravy – „budovanie mostov a ciest“ a opatrne sa vyzvedať od prišlých. Dozvedeli sme sa, že čoskoro príde sem vodca oddielu so siedmimi jazdcami, ktorý má rozkaz pre majiteľa osady, aby ich previedol na Sejbu, kde sa skrýva stíhaný kozák.

Hneď som s radosťou v hlase zvolal, že naše veci sa veľmi šťastne shodujú, lebo môžeme ísť spolu.

Na to jeden z vojakov záhadným hlasom poznamenal:

– Všetko rozhodne súdruh-dôstojník...

V tej chvíli vošiel náš priateľ, sojocký merin. Práve tak ako nás povidne, začal pozorne obzerať prišlých a potom sa chmúrnym hlasom opýtal:

– Akým právom ste vzali Sojotovi dobrého koňa a nechali mu chorého a slabého?

Vojaci vybuchli smiechom.

– Pamätajte, že ste v cudzej krajine, kde sú iné práva a obyčaje! – povedal merin a v jeho hlase znela hrozba.

– Drž hubu a strať sa v čerty! – zakričal jeden z bolševikov.

Ale Sojot si celkom spokojne sadol k stolu a gazdiná mu zaraz prisunula kus chleba a hodnú čašu čaju. Rozhovor prestal. Sojot sa napil čaju, zapálil si do dlhej a tenkej fajky, vstal a riekol len tak, neobracajúc sa k nikomu:

– Ak zajtra ráno nevrátite koňa majiteľovi, odobere-
rieme ho sami.

Obrátil sa a spokojne vyšiel izby.

Hneď som spozoroval výrazný strach na tvárach
sovietskych banditov. Starší vojak rozostavil okolo
osady stráže a všetci, ovesiac hlavy, sedeli v trpkom
zamyslení.

Neskoro v noci prišiel dôstojník so siedmimi jazd-
cami. Keď rozpovedal starší vojak príhodu s merinom,
dôstojník svraštil čelo a hlasom, prezradzujúcim ne-
pokoj povedal:

– Zle... zle! Musíme sa predierať cez takú ba-
rinu a za každým kríkom a kameňom budú ešte číhať
Sojoti. Oj, zle, súdruhovia...

Dôstojník sa stále viac a viac strachoval a chmú-
ril, a preto nám nevenoval veľmi mnoho pozornosti,
tým skôr, že som ho začal upokojsovať a sľúbil som
sprostredkovanie medzi oddielom a Sojotmi. Bol to
negramotný, chmúrny ukrajinský sedliak, ktorý sa
chcel pred sovietskimi vyznačiť chytením nenávide-
ného kozáka, ale sa obával, že mu Sojoti prekazia
rýchle dosiahnutie rieky Sejby.

Za svitu sme boli už na koňoch, šli sme s červe-
nými zbojníkmi. Keď sme už prešli niekoľko desiatok
kilometrov, z kríkov sa nepozorovane vynorili dvaja
sojockí jazdci. Za plecami mali svoje divné kreme-
ňové pušky, s malou ťapkavou kolbou, s vidlicami
na opretie pri výstrele, ktorý sa nikdy neminie cieľa.

– Počkajte! – povedal som, zastavujúc dôstojníka.
– Idem prehovoriť so Sojotmi.

Poponáhľal som sa chytró napred. Jeden zo So-
jotov bol merin, – druhý – neznámy domorodec –
lámavo hovoril ruským jazykom.

– Držte sa na konci oddiela, – šepol, vpíjajúc sa

svojím rysím pohľadom do mojich očí, – a pomôžte nám.

– Dobre, – pristal som zaraz, – ale porozprávajme sa dlhšie, aby mysleli, že hovorím o ich veci!

O chvíľu stisol som ruky Sojotov a vrátil som sa k oddielu.

– Môžeme ísť! – zvolal som. – Sojoti nám nebudú prekážať.

Pohli sme sa a keď sme prechodili cez rozľahlú poľanu, spozorovali sme obidvoch Sojotov, ako letia cvalom na koňoch strmým bokom hory. Nepozorovane som vykonal potrebný pohyb a obaja sme, s mojím druhom v cestovaní, ostali za oddielom, i s naším batožinovým koňom. Za nami šiel iba jeden vojak – chmúrny chlapisko, pozerajúci na nás nie veľmi priateľským pohľadom.

Stačil som šepnúť svojmu druhovi jedno slovo: „Mauzer!“ a spozoroval som, že hneď pozorne rozopäl kapsu sedla a trochu povytiahol rukoväť pištole.

Onedlho sme porozumeli, prečo sa títo vojaci, skúsení, lesní tuláci neodvážili ísť na Sejbu bez sprievodcu.

Doliny Algiaku a Sejby sú predelené radom úzkych horských hrebeňov, medzi ktorými ležia hlboké a široké úžľabiny s bahnistými, nebezpečnými rašeliniskami. Bola to veľká priehlbeň, bezodné bahno, akési mŕtve, zakliate miesto.

Kone sa borily po kolená, padaly, nohami sa zaplietaly v sieti koreňov, ponorených v bahnistej rašeline, pritláčaly jazdcov, hrýzly sa, frkaly, trhaly remene a popruhy.

Kone sa čoraz častejšie borily do bahna, skoro až po kolená jazdca. Môj sedlový padol do akejsi jamy, plnej červenej, páchnucej vody. Nešťastný kôň u-

viazol tak hlboko, že som sa skoro prsami dotýkal povrchu vody. Horko-fažko sme sa zachránili.

Hneď po mne spadol i s koňom bolševický dôstojník a dosť vážne si skaličil na kameni hlavu.

Môj druh, padajúc, udrel si koleno. Vojaci stále padali so sediel a dokaličili si ruky i nohy.

Naľakané kone frkaly a fučaly. Kdesi ďaleko hlucho a zlovestne krákal krkavec, zvestovateľ nešťastia...

Medzitým sa cesta stala ešte horšou. Chodník sa ťahal cez také isté močaristé bahno ako predtým, ale bolo pokryté konármi polámaných, na zemi hniúcich stromov. Kone, preskočiac cez ohromné pne, neočakávane zapadaly do hlbokého trasoviska a začaly sa topiť, lebo stále hlbšie a hlbšie zapadaly do čiernej, páchnucej priepasti. Jazdci a kone stále padali.

Všetci boli zamazaní blatom a postriekaní vlastnou krvou.

Ja a môj druh s hrôzou sme pozerali na naše sedlové kone, ktorých sily sa vyčerpaly, hoci sme ich už dávno viedli za uzdy. Znepokojovala nás strašná myšlienka: čo urobíme, ak niektorý z koní zahynie? Veď sme nemohli vziať koňa Sojotom podľa vzoru našich červených „súdruhov“?!

Konečne sme vyšli na rozľahlú poľanu, zarastenú hustými kríkmi a obklopenú ohromnými balvanmi, ktoré sa pravdepodobne skotúľaly kedysi so štítov okolitých hôr. Nielen kone, ale i ľudia počali viaznuť do studeného trasoviska, ponorujúc sa v ňom až po pás a necítiac dna pod nohami. Celý povrch poľany tvorila tenká vrstva rašeliny, ktorá zakrývala jazero s čiernou, hniúcou vodou. Išli sme ojedinele, v istej vzdialenosti od seba, aby sme zmenšili váhu a vyhli sa preplneniu rašeliniska; s hrôzou som pozoroval, že sa kríky, rastúce na rašeline, nachýľovaly a kolísaly

a zem sa pod nohami uhýňala a pukala, z puklín vystrekovala čierna, odporná voda...

Každý krok, najmenšia neopatrnosť hrozila smrťou.

Mali sme veľmi tragický príklad.

Jeden z vojakov pokúsil sa sísť i s koňom s chodníčka; chcel nájsť na úbočí tvrdšiu cestu. Ale sotva urobil niekoľko krokov, počuli sme prenikavé erdžanie koňa a prosebné volanie človeka o pomoc.

Pod koňom a vojakom roztvorilo sa rašelinisko a odclonilo neznámu a chmúrnú priehľbeň. Darmo sa chytali kôň i človek nohami rukami okrajov tenkej vrstvy rašeliny. Trhala sa ešte viac, a voda a tekuté čierne blato vystupovalo rýchlejšie a väčšmi. Nikto sa nemohol k nim priblížiť, lebo nohy odvážlivca hneď pretŕhaly sieť hnijúcich tráv a konárov.

Zdalo sa, že ktosi zdola, zo dna tej priehľbne, ďalej a ďalej podtína tenkú vrstvu, na ktorej sme sa ešte držali.

Najprv zmizla hlava koňa, s vyjavenými, prosiacimi očami, a neskôršie sa ponoril i človek, ktorý sa zachádzal nariekaním od hrôzy a zúfalstva. Len veľké bubliny vychodily napovrch čiernej vody a pomaly pukaly...

Zrazu sa rozľahly tri výstrely.

Ich zvuk bol hluchý, bez zbytočného huku a bez ozveny.

Ale boly to strely dobre mierené, lebo bolševický dôstojník a dvaja vojaci zaraz padli s koní. Tieto sa plietly v kríkoch, erdžaly a usilovaly sa predieť na úbočie hôr, ale sa kĺzaly a padaly, lebo zem, presýtená podhôrnu vodou, sa odsúvala pod nohami a pomaly padala dolu.

Vojaci chytili karabíny a naľakaní sa obzerali vôkol; nepriateľov nevideli. Ale tí ich videli dobre. Padli ešte štyria bolševici, smrteľne ranení do prs.

V tej chvíli som zbadal, že stále za nami ostávajúci vojak namieril svoj karabín na mňa a čosi majstroval okolo kohútika.

Moja mauzerka stačila ho predísť dvoma guľami a zbaviť nás jedného nepriateľa.

– Začnime! – zvolal som svojmu druhovi a o chvíľu sme sa zúčastnili na odstrelovaní bolševických banditov.

Onedlho sa po poľane mrvili Sojoti; sdierali zabitých bolševikov a delili sa o korisť. Po hodine ťažkej cesty začali sme vychodiť na horský hrebeň a konečne sme vyšli na vysokú planinu, zarastenú starým lesom.

– Ale Sojoti nie sú národ veľmi pokojamilovný!

– poznamenal som, približujúc sa k merinovi.

Sojotský úradník, pozorne hľadiac na mňa, odvetil:

– To nezabíjali Sojoti...

Mal pravdu. Bolševikov, neoprávnene sa vdierajúcich do Urianchaja, nenapadli spokojní Sojoti, ale do kožuchov domorodcov preoblečení abakanskí Tatári, ktorí, utekajúc od sovietskej vlády, vyvolili si tento kraj pre svoje kočoviská a stáda. Dosť veľký počet tatárskych rodín opustil Abakanské stepi a cez západný Urianchaj prišiel do západného Mongolska, ba i ďalej na juh, ak sa nepozorovane prekízol cez čínsku provinciu Kansu a došiel až do severného Tibetu. Keď tu zaplatili daň tibetským plemenám, Tatári si vymohli právo kočovania až po pád vlády komunizmu v Rusku. Tatári, ktorí napadli bolševikov na trasovisku medzi Algiakom a Sejbou, mali znamenitého sprievodcu a tlmočníka, Kalmyka-lamaitu.

Noc pred riekou Sejbou sme strávili v lese pri vatre a Tatári nám skoro do svitu rozprávali o ne-

právostiach, vraždách a rabovačkách, akých sa dopúšťali bolševickí komisári v stepiach, kde kedysi upevnil svoju vládu a právo vodca Mongolov Džengiz-Chán, vládca Ázie a pol Európy. Tieto reči dýchaly hrôzou a neskrotenu nenávisťou.

Včasráno sme sa približovali k neveľkej ruskej osade, a keď sme prišli k nej, zbadali sme z lesa vyzierajúcich jazdcov. Jeden z našich známych Tatárov sa rozbehol k nim, chvíľku ich pozoroval a potom sa vrátil, volajúc:

– Všetko v poriadku! Poďme rýchlejšie!

Šli sme širokou cestou, ktorá sa ťahala pozdĺž vysokej ohrady z tenkých červených smrekov, obklopujúcej široký priestor lúky a lesa, kde sa prechádzalo hojné stádo jeleňov, boli to takzvaní „izubry“, čiže „moraly“, ktorých chovajú miestni ruskí kolonisti. Na jar parohy týchto pekných zvierat podliehajú spilovaniu, neobyčajnej príprave a sušeniu. Spracované parohy, „panty“, predávajú Číňanom, ako najsilnejší a najcennejší liečebný prostriedok, uznaný tibetskou lekárskou školou. Cena „pantov“ dosahuje niekedy hodnoty zlata.

V osade nás prijali s veľkým strachom a nepokojom.

– Chvalabohu! – vykrikla žena hospodára. – Mysleli sme, že...

Keď pozrela na muža, zrazu stíchla.

XI.

SRÁŽKA NA SEJBE.

Ustavičné nebezpečenstvo vypestuje v človekovi neobyčajný pozorovací smysel a opatrnosť. Nesoblečení – sedlá sme tiež nechali na koňoch – pozorne sme pozerali na ľudí a skúmali situáciu. Svoju mau-

zerku vopchal som za výložku kožucha a začal som sa obzerať vôkol, výrazne cítiac blížiac sa nebezpečenstvo. Najprv som zbadal kolbu karabína, schovaného na lôžku pod hromadou podušiek. Potom som obrátil pozornosť na parobkov, čo sa túlili po osade a dome. Akiste to neboli obyčajní sedliaci, hoci boli zarastení, ohorení, špinaví a zle oblečení. I oni nás veľmi pozorne sledovali a ani na chvíľu nás nenechali osamote s hospodármi.

Dialo sa čosi, čo som ešte nechápal. Práve v tej chvíli vošiel náš priateľ merin a začal voľačo po sojotsky hovoriť hospodárovi. Ten sa veľmi zaradoval a hneď sa priblížil k nám s vystretou rukou.

– Odpusťte nám! – riekol. – Ale porozumiete, že v takýchto časoch na desať tisíc ľudí možno stretnúť len jedného statočného človeka a 9999 banditov!

Z rozhovoru vysvitlo, že náš hospodár už vedel o oddiele „súdruha dôstojníka“ z Algiaku, ktorý mieril k nemu a stíhal kozáckeho dôstojníka, skutočne sa tu schovával, ale teraz ušiel ďalej. Predsa ho upovedomili o tragickom zakončení jeho stíhania. Ale toto všetko neuspokojilo starého kolonistu, lebo došla zvesť, že z ušinského kraja sa približoval k Sejbe väčší oddiel bolševickej jazdy, prenasledujúci Tatárov, utekajúcich z Ruska so statkom i koňmi.

– Každú chvíľu čakáme červených! – so strachom v hlave šepol starý. – Každú chvíľu tu budú. Už preletel Sojot na koni, upovedomí nás, že sa červení už prevádzajú cez rieku. Tatári sú už pripravení do boja.

Vyšiel som z domu i so svojim druhom, ponaprávali sme konský riad a kone sme odviedli na istejšie miesto. Keď sme sa vrátili do izby a pripravili si karabíny a mauzerky, čakali sme ďalšie príhody. Po pol hodine ťažkej neistoty vbehol parobok a šepol:

– Už vyšli na našu cestu. Hneď sa to začne...
Naozaj, sľá v odpoveď na tieto slová, zahrnel v diaľke výstrel, potom sa rozľahly salvy a huk výstrelov sa začal približovať k osade.

Zadupaly konské kopytá, ozval sa krik hrešiacich ľudí a do izby vbehli traja červení vojaci; jeden z nich so strašným preklínaním vystrelil na hospodára. Starý kolonista sa potkol a padol na jedno koleno; ale ruku ešte vystrel k poduškám a siahol po karabíne, čo ležala pod nimi.

– A vy ste kto? – hrozne zakričal vojak, obrátil sa k nám a zdvihol karabín.

Odpovedali sme z mauzeriek, a dobre. Len jeden vojak utiekol. Dvaja ležali s prestrelenými hlavami. Na utekajúceho bolševika hodil sa jeden z parobkov a začal ho dusiť. Začal sa boj. Bolševik volal na pomoc svojich súdruhov, ale tí ležali v priekope za cestou 300–400 krokov od osady a strieľali do útočiacich Tatárov.

Ale niekoľkí vojaci počuli volanie a hneď sa pohli k domu, no v tej chvíli sa ozvaly pravidelné salvy parobkov zpoza plotov osady. Strieľalo sa, ako na manévroch, chladnokrvne a dobre. Piaty červení ostali bez pohybu pri ceste, ostatní sa schovali do priekopy.

Tatári strieľali husto a veľmi energicky útočili. Do domu a na dvor osady začaly doletúvať gule. Ondaľho sme videli červených, ktorí sa kolenačky vliekli priekopou k lesu, kde nechali kone. Ozveny výstrelov sa začaly postupne vzdáľovať.

Cez lesné poľany a cez hory chytro prebiehali Tatári, stíhajúci protivníka.

Na Sejbe sme oddychovali dva dni.

Prezerajúc si veľmi malebné okolie na brehoch bystrej rieky, pokrytej bielou penou, nenazdajky

som prišiel na čosi veľmi dôležité. Na malej poľane, skoro pri brehu, pod veľkým červeným smrekom videl som tri kamene a na jednom z nich bol uhlom nakreslený kríž. Stopy po kopaní zeme boly celkom zrejmé, a keď som začal pozorne skúmať miesto, zbadal som na strome kus vyfatej kôry, do pňa vyrezaného jednohlavého orla a dve litery K. R.

– Kto bol ten neznámy K. R.? Jednohlavý orol a kríž hovoria o smrti Poliaka. Prečo zahynul? Kto ho pochoval? Aký je osud toho, čo ostal pri živote? ...

Ale vysvetlenie nám nemohol dať z osady nikto.

Tajomstvom ostanú: červený smrek, tri kamene a do stromu vyrezané litery.

Dozvedeli sme sa, že parobci hospodára osady sú pred bolševikmi ukrývajúci sa dôstojníci z Kolčakovej armády. Boli ôsmi. Všetci ma prišli prosiť o povolenie ísť s nami.

Pristal som na to.

Keď som sa o dva dni pohol spolu s p. Vladislavom od Sejby, osem ozbrojených jazdcov a tri kone s nákladom čľapkali sa za nami.

Šli sme malebnou dolinou, ťahajúcou sa pomedzi rieky Sejbu a Utu. Všade sme nachodili krásne pašienky, na ktorých sa na niekoľkých miestach pásly mnohé čriedy statku a koní. V niekoľkých osadách, ktorými sme cestou prešli, nenašli sme obyvateľov – schovávali sa vlastne v lese, lebo sa obávali červených. Ozveny boja, nedávno s nimi prekonaného, už došly do osád na Ute. Tu a tam sme videli ojedinelých jazdcov, pozorne nás sledujúcich, a keď sme sa k nim chceli priblížiť, zaraz sa skryli v lesných húštinách. Bolo zrejmé, že osadníci žili v smrteľnom strachu a nikomu nedôverovali.

Celý nasledujúci deň nám ubehol prechodom cez veľmi vysoký a pre jazdu ťažký hrebeň Daban.

Prešli sme sedlo, prešli sme nekonečne dlhú cestu pomedzi zhorený les a pred západom slnca sme začali schodiť do doliny, čo sa krútila a vinula medzi horami.

Za horami v žiarivej hmle tiekol Malý Jenisej, čiže Khua-Kem, posledná veľká rieka pred mongolskou hranicou.

Vo vzdialenosti desiatich kilometrov od rieky sme spozorovali vysoký stĺp dymu, vznášajúci sa nad lesom. Dvaja dôstojníci sa hneď vydali na výzvedy a my sme sa pripravili na možnú srážku.

Dôstojníci sa dlho nevracali.

Znepokojení pohli sme sa s celou skupinou smerom k dymu a porobili všetky možné prípravy a pokyny pre prípad boja. Onedlho sme počuli hlasy mnohých ľudí a hlasný smiech jedného z našich dôstojníkov. Porozumeli sme, že nám nehrozí nebezpečenstvo, i pohli sme sa teda napred.

Na veľkej poľane prostred lesa stál veľký stan a dve koliby, sbité z tenkých stromov a haluzí a horela vatra, okolo ktorej sedelo 60 chlapov.

Keď sme sa vynorili z lesa, celé to shromaždenie sa s radosnými výkrikmi vrhlo k nám. Celkom náhodou natrafili sme na hodný tábor bežencov-dôstojníkov a vojakov, schovávajúcich sa v Urianchaji po domoch ruských kolonistov a bohatých sedliakov. Medzi bežencami bolo niekoľko mladých kolonistov.

– Čo tu robíte? – opýtali sme sa s údivom.

– Prečo? Nič neviete? – odvetil jeden z bežencov, už nie mladý plukovník. – Vojenský komisár poslal rozkaz na zmobilizovanie všetkých partizánov a všetkých chlapov vo veku do 58 rokov. Na celom Jeniseji a ďalej na juh, pod hraničným hrebeňom Tannu-Olu všetky ukrajinské dediny sú už v pohybe

a poutváraly veľké partizánske oddiely. Pozdĺž Malého Jeniseja, smerom k mestu Bialocarsku už napredujú zástupy ozbrojených sedliakov. Zbývajú a rabujú bohatých dedinčanov a kolonistov, zabývajú ľudí, s ktorými sa cestou stretli. Práve toto nás prinútilo schovať sa sem.

Tu som prvý raz počul o niekoľkých „bielych“ oddieloch, bojujúcich proti bolševikom a medzi vodcami, veľmi statočnými a smelými, pomenovali dvoch Poliakov. O niekoľko mesiacov neskoršie som sa dozvedel, že to boli páni Kamil Gižycki a Ján Starošciak.

Onedlho som sa dozvedel, že tábor bežencov má sotva šesťnásť karabínov a tri ručné granáty. Patrily bohatému Tatárovi, čo mal za sprievodcu Kalmyka, s ktorým sa predieral k svojim žrebčíncom, poslaným ešte v lete do okolia mongolského mesta Kobdo.

Rozpovedal som cieľ svojej cesty, svoj plán dostať sa cez Mongolsko a Čínu do nejakého prístavu na Pacifiku. Dôstojníci i vojaci začali ma úpenlivo prosiť, aby som ich vzal so sebou. Neberúc na seba nijakú zodpovednosť, prisľúbil som im miesto toho, podeliť sa s nimi so všetkým, čo mám a neopustiť ich za nijakých okolností; vyslyšal som ich prosby. Tábor začal sa zriaďovať do pochodu.

Náš zved nás upovedomil, že v blízkosti domu kolonistu, ktorý nás mohol previezť na druhý breh Malého Jeniseja, partizánov nespozoroval. Hneď sme sa pohli, aby sme čím prv minuli nebezpečný pás Jeniseja a znova sa ponorili do lesov.

Padal hustý sneh, ktorý sa hneď topil. Ale skoro sa strhol studený severný vietor. Začala sa chumelica, zem chytro mrzla, a na hladine horských potokov sa utvorila dosť hrubá vrstva ľadu, na ktorom sa kĺzaly a padaly nepodkuté kone našich nových druhov. Neskoro v noci dobehol náš oddiel na breh Jeniseja.

S veľkou opatrnosťou sme vošli do domu kolonistu. Prijal nás veľmi zdvorile a sľúbil nás previezť nad ránom, hoci už plávaly kryhy a mráz sa priostroval s hodiny na hodinu. Rozhovoru s kolonistom bol prítomný istý z parobkov – červený sedliak škuľavých očí. Tento parobok sa po celý čas krútil okolo nás a neskoršie sa zrazu stratil. Hospodár to skoro spozoroval a so strachom v hlase povedal:

– Odbehol do dediny a privedie partizánov. Zle! Treba vás zaraz previezť a nečakať ráno!

Začala sa najstrašnejšia z nocí, ktoré som prežil.

Poprosili sme hospodára, aby previezol na člňku iba naše zásoby, náboje a karabíny, a sami sme sa rozhodli preplávať rieku koňmo. Jenisej na tomto mieste bol asi 300 metrov široký, prúd bol veľmi bystrý a búrlivý, hĺbka sa začínala zaraz pri strmom brehu. Noc bola celkom tmavá, bez hviezdy na zachmúrenom nebi. Skučiaci víchor metal zamrznutý sneh, mocne, až bolestne bičujúc ním tvár. Pred nami uháňal so zurčaním vln prúd čiernej vody, nesúcej tenké, ostré, drúzgajúce sa table ľadu, každú chvíľu sa tratiace v krútnavách.

Môj kôň dlho nechcel skočiť so strmého a vysokého brehu do vody. Strihal ušami, hlasno frkal a vzpieral sa. Šľahol som ho celou silou bičom po šiji a kôň zastonal a hneď skočil do rieky.

Ponoril som sa hlavou do studenej, ľadovej vody a ledva som sa vládal udržať v sedle.

O chvíľu som už bol niekoľko metrov od brehu.

Môj kôň s natiahnutou šijou a hlavou hlasne prskal, vyfukoval z nozdier vodu a chrčal od strachu.

Cítil som výrazne horúčkovo rýchle pohyby jeho nôh, udierajúcich o vodu, i šklbanie, otriasajúce celým jeho telom.

Doplávali sme do prostriedku rieky.

Prúd sa zrýchlil. Voda nás unášala.

Zo zlovesnej tmy sa zanášaly ku mne výkriky mojich ľudí a hluché, plné smútku a strachu erdžania koní, boriacich sa s prúdom.

Plával som po prsia ponorený do ľadovej vody. Chvilami ma udieraly kusy krýh, časom mi zasa väčšia vlna zalievala tvár a hlavu.

Nebolo času obzerať sa; celkom som zabudol na pocit zimy.

Opanovala ma zvieracia túžba po živote.

Vedel som, že ak môj kôň nevydrží boj s prúdom a nevniesie ma na breh – zahyniem.

Celú pozornosť som teda preniesol na koňa, ktorý navidomoči trafil zvyšky síl. Ešte chvíľu a počul som jeho hlasný ston; potom som zbadal, že sa ponoril hlbšie do vody. Iste už mal nozdry zaliate, lebo začal častejšie a hlasnejšie prskať a chrčať.

Plávajúc ďalej, videl som, ako práve veľká, víriaca sa hruda ľadu udrela koňa do hlavy; hodil sa nabok, zrazu sa obrátil a chytrou začal plávať s prúdom.

S veľkou námahou sa mi ho podarilo obrátiť k brehu, ale čochvíľa som sa presvedčil, že môj kôň celkom oslabol. Jeho hlava sa niekoľko ráz stratila pod vodou.

Nemal som inej voľby, ako plávať samostatne.

Sošmykol som sa zaraz so sedla a len ľavou rukou sa ho držiak, plával som popri koňovi a povzbudzoval som ho hlasnými výkrikmi. Spozoroval som, že kôň plával s kľčovite otvoreným pyskom a s vycerenými zubmi. V široko roztvorených zreniciach metal sa strach, ktorý sa nedá opísať.

Keď som opustil sedlo, kôň sa trochu nadvihol nad vodu a hneď sa preberal istejšími a rýchlejšími pohybmi napred.

O chvíľočku neďaleko protiľahlého brehu som počul úder jeho kopýt o kamene koryta.

Začínala sa plytčina.

Jazdci plávali za sebou a vychodili po jednom na breh. Kone, privyknuté na prevážanie cez rieky, vyniesly všetkých. Hodne nižšie od nás preplavil sa hospodár kolonista s naším majetkom. Netratiac času, začali sme nakladať vrecia na kone, trasúce sa od zimy, a pohli sme sa ďalej.

A bol najvyšší čas, lebo s protiľahlého brehu nás už začali obstreľovať partizáni.

Vietor mohutnel. Pred svitom bol mráz čoraz väčší. Premočené šaty a bielizeň hneď mrzly, tvrdly a tuhly na kosť. Hlasne sme drkotali zubmi a v očiach nám mihaly zelené a červené plamienky.

Šli sme bez oddychu, aby sme sa dostali čo najďalej od cesty, ktorou sa hnali diví partizáni.

Celý deň, pri 15 stupňoch mrazu, museli sme ísť bez možnosti rozohriatia sa a oddychu. Až pred nocou sme sa dostali na nevysoký horský hrebeň, zarastený lesom. Zastali sme pod nízko visiacej haluzami smutných, čiernych smrekov. Tatár a Kalmyk chytrou rozložili veľkú vatru, pri ktorej sme sa konečne osušili a rozohriali. Kone, hoci hladné, nehýbaly sa s miesta a neodchodily od ohňa; stály s ovesenými, smutnými hlavami, vyhrievaly sa a drie-maly a hlasno stonaly.

V noci, súc na strážu, uvidel som jazdca. Mal zrejme dobrého koňa a chytrou prebehol okolo nášho tábora. Tatár s Kalmykom hneď išli pozrieť stopy a keď sa vrátili, oznámili, že to bol istotne Sojot a že v blízkosti našli veľa stôp od stád. Akiste to bol nejaký pastier, privábený vatrami nášho tábora.

Včasráno sa niekoľko sojotských jazdcov priblížilo k nám.

– Ulan (červení)? – opýtal sa jeden z nich.
– Nie! – ozvaly sa protestujúce hlasy.
– Cagan (bieli)? – znela nová otázka.
– Hej, hej! – zavolal Tatár – všetci bieli!
– Mende, mende! – s radosťou v hlase nás začali pozdravovať domorodci a rozpovedali nám pre nás veľmi vážne príhody.

Červení partizáni, ktorí šli od Tannu-Olu, obsadili svojimi strážami celý pohraničný hrebeň, kde chytali Rusov i Sojotov, utekajúcich i s dobytkom do Mongolska. Priechod cez Tannu-Olu, ako tvrdili Sojoti, bol uzavretý. Ostávala jediná cesta: hneď sa obrátiť na juhovýchod, prejsť bahnistú dolinu Biuret-Ho a vyjsť na južný breh jazera Kosogol, ležiaci už na hraniciach Mongolska.

Bola to veľmi neprijemná okolnosť. Od lesa, v ktorom sme nocovali, k prvému najbližšiemu mongolskému stanovisku – Samgaltaj, bolo treba prejsť vyše 100 kilometrov. A od Kosogolu v priamej čiare delilo nás okolo 450 kilometrov.

Môj kôň a kôň môjho druha-agronoma prešly už vyše 1000 kilometrov veľmi namáhavej cesty bez dostatočného pokrmu a po ľadovej priprave cez Jenisej mohly už nevydržať takú ďalekú cestu.

Keď som dobre uvážil polozenie a trochu bližšie poznal svojich nových druhov, nemohol som sa rozhodnúť ísť s nimi v stálych bojoch cez Tannu-Olu.

Boli to ľudia vyčerpaní a znervoznení, väčšinou zle odetí a nedostatočne ozbrojení, ba väčšina nemala zbrane.

Vedel som, že v boji niet väčšieho nebezpečenstva, ako je neozbrojený človek. Chytré ho totiž schvacuje ničím neprekonateľný strach, začína sa hádzasť, od strachu a bezradnosti trätí hlavu a nakazí svojou panikou iných. Poradil som sa s p. Vladislavom

vom a rozhodol som sa, nech je, ako chce, ísť ku Kosogolu.

Keď som to oznámil svojim druhom, všetci pristali na môj plán.

Po výdatných raňajkách, skladajúcich sa z masnej polievky, mäsa, suchárov a čaju, dali sme sa na cestu.

Asi o druhej popoludní začaly pred nami vyrastať hory. Priblížili sme sa k severo-východným ramenám Tannu-Olu, za ktorými ležala dolina rieky Biuret-Ho.

V doline medzi horami stretli sme veľké stádo býkov a tibetských jakov, ktoré hnali desiati Sojoti na koňoch chytro na západ. Pastieri nám rozprávali, že „nojon“ (knieža) Todži im kázal previesť jeho dobytok dolinou Biuret-Ho do severného Mongolska, obávajúc sa partizánov a oddielov pravidelného sovietskeho vojska, ktoré sa čoraz častejšie predieraly do Urianchaja a bezprávne a beztrestne sa tu rozhadzovali. Pastieri sa hneď pohli, ale cestou sa od poľovníkov dozvedeli, že i túto čiastku ramena Tannu-Olu už zaujali bolševici. Museli sa teda vrátiť a teraz sa usilovali prejsť celý kraj od východu na západ a dostať sa so stádom nad rieku Kemčik. Povyzvedali sme sa od Sojotov veľmi podrobne, kde sa nachodia stanoviská a záchovy červených partizánov a aká je sila bolševikov na tom jedinom horskom prechode. Hneď som poslal Tatára a Kalmyka, ktorí hovorili dobre po sojotsky, a podľa celkového výzoru sa podobali domorodcom, na presné zvedy; sami sme poobväzovali kopytá koní handrami, aby nebolo počuť ich kroky po skalnatej cestičke, pozatáhovali sme im remeňmi pysky, aby neerdžaly a pomaly, mlčky sme sa uberali za zvedmi.

A tí vykonali výzvedy znamenite a chytro.

Už o niekoľko hodín sme vedeli, že osemdesiat partizánov založilo tábor desať kilometrov od nás, kde zaujali jurty (stany) veľkého zimného kočoviska Sojotov, trápiacich sa chovom sobov a že postavili na obe strany horského priechodu dve zálohy. V jednej z nich boli dvaja vojaci, v druhej – traja. Nebolo to ďalej ako dva kilometre od nás. Pomedzi tieto zálohy, v blízkosti predného voja hlavných bolševických síl, sa hadila cestička.

Onedlho sme vyšli na horu. Obe zálohy bolo vidieť ako na dlani. Lahko ich bolo obstreľovať. Keď sme sa priblížili na kilometer k nebezpečnému bodu, zavolať som svojho druha Poliaka, Tatára, Kalmyka a niekoľko mladých dôstojníkov; kone som nechal pri oddiele a pohl som sa ešte raz preskúmať situáciu. Z hory o päťsto krokov nižšie videl som dva ohníky, horiace vysokým plameňom, a pri každom z nich sedel vojak s karabínom; ostatní ľudia spali; ich čierne postavy nehybne ležaly pri ohňoch. Zdalo sa mi, že spí i stráž. Mám ostrý zrak a niekoľko ráz som spozoroval, že hlava strážiaceho vojaka bezvládne ovisla na prsia.

Keďže som si nebol istý so svojimi novými druhmi, nemohol som začínať boj s bolševikmi, hoci som bol presvedčený, že by som sa vedel nepozorovane priblížiť k táboru partizánov a rozprášiť ich. Volil som radšej nenechávať po sebe stôp, lebo v prípade stíhania mali by sme hodne starostí v Mongolsku, kde by čínski úradníci mohli pomáhať našim nepriateľom. Po porade s priateľom sme sa rozhodli „odpratať“ obe stráže bez výstrelov a prejsť ďalej bez stretnutia sa s hlavnou silou protivníka. Nebál som sa, že nás partizáni vystopujú, lebo chodník bol plný stôp koní, pastierov a stád.

– Tých dvoch „molojcov“ si vezmem ja na sta-

rosť, – šepol môj atlét agronom a ukázal na stráž naľavo od chodníka.

Dal som teda úpravu Tatárovi, aby si poradil s druhou zálohou a kradol som sa cez kríky za agronomom, aby som mu v prípade potreby pomohol. Pravda, ani najmenej som sa oň nestrachoval, lebo tento obor, asi sedem stôp vysoký, mal takú ohromnú silu, že nespútané kone váľal po zemi a tak ich putnal, že ich pritláčal ramenom.

Niekoľko krokov od ohňa som zastal v kríkoch a začal som čakať.

Znamenite som videl silne sa kývajúceho strážcu. Karabín mal na kolenách a vyhasnutú fajku v ústach. Jeho spiaci druh sa vôbec nehýbal, videl som spokojne natiahnuté nohy v hrubých súkenných „pimach“.

Ako som ja počítal, agronom sa už musel doplaziť do bolševického stanoviska, ale nedával o sebe známky života.

Okolo ohniska bol nejakú chvíľu úplný pokoj.

Zrazu od ďalšieho stanoviska doletel ku mne pretrhnutý, pridusený krík – a znova nastalo ticho...

Partizán, čo driemal pri ohni, sa pohol a podvihol rozospatú hlavu, ale v tej chvíli vyrástla pri ňom postava môjho druha, ktorá sa zdala potvorsky ohromnou na pozadí ohniska.

Na chvíľu som uvidel nohy strážcu, ktoré sa mihly v povetrí, potom ohromná postava i so svojou obeťou zapadla v kríkoch.

O niekoľko sekúnd sa obor znova objavil, zdvihol so zeme karabín a silne sa ním rozmáchol. Počul som hluché zrapčanie rozdrúzganej hlavy a hneď potom hlasné a spokojné kroky svojho druha.

Podišiel ku mne a s hanblivým úsmevom riekol:

– Je po všetkom! Aby ho parom vzal! Keď som bol malý chlapec, matka chcela, aby som bol kňazom. Išiel som za agronoma, aby som dusil ľudí a rozbíjal im hlavy. Ukrutne hlúpa vec je revolúcia, pane!

S prudkým srdom a hnusom odpľul a začal si zapalovať do fajky.

Medzitým sa už i na druhom stanovisku všetko skončilo. O chvíľu sa náš oddiel pomaly, bez hlesnutia plazil ako nočný prízrak pomedzi boľševickú stráž, ktorá umíkla na veky.

V noci sme prebúdli Tannu-Olu.

Tam, na štíte, okolo veľkého „obo“, t. j. oltára, zasväteného zlým duchom hôr, napili sme sa čaju a zaraz sme sa začali spúšťať do doliny, zarastenej hustým krovím a popretínanej celou sieťou nezamrznutých potôčkov a malých riečok.

Boly to žriedla rieky Biuret-Ho.

Asi o jednej popoludní sme zastali na veľmi malebnej poľane, s dobrou trávou pre kone, na úpäťí hôr, porastených smrekmi. Zamýšľal som tu stráviť celý čas, aby sa trochu nakrímy kone.

Myslel som, že som i so svojimi ľuďmi celkom istý, tým skôr, že i vonkajšie znaky tak ukazovali. Na horách stáda sobov a jakov spokojne hľadaly potravu.

Onedlho prišli Sojoti a povedali, že tu, za Tannu-Olu, posiaľ nikto nevidel červených banditov. Za túto zvesť sme im dali celú tehlu lisovaného čaju. Odišli pokojní a uspokojení, opakujúc, že sme „dobrí ľudia“, „cagan“, a nie „ulan“ (bieli, a nie červení).

Kým naše ustaté a vyhladnuté kone odpočívaly a sýtily sa suchou, hnedou, ale záživnou trávou, ja a moji druhovia hovelí sme si pri vatre a robili sme

si plán ďalšej cesty. Zrazu vznikol rozhodný rozpor v náhľadoch.

Akýsi plukovník Žukov a s ním štyridsiatisiedmi iní dôstojníci a vojaci, uspokojení tým, že za Tannu-Olu neboli bolševici, rozhodli sa ísť do mongolského mesta Kobdo, a neskoršie ďalej nad riekou Emil, kde bol tábor srbského generála Bakića, internovaného Číňanmi. Preto sa chceli zaraz obrátiť na západ a ísť južnými hvozdi Tannu-Olu.

Ja zasa s agronomom a šestnástimi dôstojníkmi, medzi ktorými boli Tatár i Kalmyk, rozhodli sme sa ísť na východ, smerom k jazeru Kosogol a odtiaľ zasa ďalej k Pacifiku, držiac sa čiary medzi Kiachtou a Urgou.

Daromná bola naša snaha nakloniť protivnú skupinu ísť s nami, žiaľ, náš oddiel sa rozdvojil.

Na druhý deň sme sa asi na poludnie, po spoločnom rozlúčkovom obede, rozišli, želajúc si navzájom zdaru.

V ďalšej ceste nás osud nešetril od námah, prekážok a nebezpečných príhod, ale pri tom všetkom nás dvanásť došlo k vytýčenému cieľu. Zachovali sme si navzájom najvrelejšie pocity, najsrdečnejšie spomienky a hlbokú úctu, ktorá vyrástla na podklade premnohých skúšok v ťažkých, odvážlivých príhodách.

A oddiel plukovníka Žukova zahynul.

Za Tannu-Olu stretol väčší počet pravidelného červeného jazdeckva a ten ho rozbil.

Iba dvom kozákom sa podarilo ujsť. O päť mesiacov po našej rozlúčke na Biuret-Ho nám priniesli túto smutnú zvesť do Urgy, kde sme strávili dni najsilnejšie strhujúce obrazotvornosť, v tábore mongolského chána, „krvavého“ baróna, generála Ungern

von Sternberga a v paláci živého boha, sediaceho na tróne Veľkého Džengiz-Chána.

Moja skupina, skladajúca sa z osemnástich dokonale vyzbrojených jazdcov a piatich nákladných koní, napredovala dolinou Biuret-Ho na východ. Topila sa v blate, brodila cez nespočítateľné bahnisté potoky a rieky, meravela od zimy pri ostrých severných vetroch a mokla do nitky pod často padajúcim mokrým snehom.

Tvrdošijne sme si kliesnili cestu na východ k južnému brehu jazera Kosogol.

Viedol nás Tatár, vedome a dobre, hoci cestu bolo ľahko nájsť, lebo z Urianchaja do Mongolska hnaný dobytok a kone všade zanechaly stopy. Neraz sme nachodili ohniská, pri ktorých trávili chladné noci pastieri, strážiaci stáda.

XII.

MEDZI SOJOTMI.

Domorodci Urianchaja, Sojoti, pýšia sa tým, že sú praví budhisti a šíritelia ideí svätého Ramu a múdrehu Sakkia Munu. Sojoti – odvekí nepriatelia vojny a prelievania ľudskej krvi, radšej opustili pred storočiami svoju vlasť, než aby povolili žiadostiam krvavého podmaniteľa Džengiz-Chána, ktorý sníval o utvorení sojotskej jazdnej armády. Sojoti skoro vymreli, ale na rukách pozostalých nieto stopy po ľudskej krvi. S neprekonateľným odporom proti vojne bojovali Sojoti s duchom nivočenia a vraždenia. Ba ani bezohľadní, prísni čínski gubernátori nevedeli uplatniť v Urianchaji svoje krvavé práva, nepoznajúce ľútosť.

Sojoti nezmenili svoje obyčaje ani vtedy, keď šalejúci sa Rusi, ničiac vlastnú vlasť, vniesli do Urian-

chaja nákazu vraždenia a lúpeže. Utekali so svojimi stádami, statkom i s rodinami na juh pod Tannu-Olu a usilovali sa dôjsť do zeme „nojonov“ (kniežat) Soldžaka a Kemčika. Východná stopa tohto vystahovalectva sa ťahala dolinou Biuret-Ho. Skoro každý deň sme stretali sojotské rodiny, utekajúce pred partizánmi, koňmo i na ťavách, vezúce svoj majetok na „arbách“ (ťažkých dvojkoľosových vozoch), ktoré ťahaly byvoly alebo jaci. Na horských pašienkach pásly sa odvádzané stáda a tabúny koní. V miestach doteraz nenavštevovaných bolo vidieť stopy sojotských táborov. Chytró sme sa ponáhľali na východ; išli sme chodníčkom, vinúcim sa brehom Biuret-Ho; o dva dni sme sa začali škriabať na štít vysokej horskej reťaze, čo oddeľovala dolinu Biuret-Ho od rieky Hargy a nechávala za sebou Sojotov, pomaly idúcich so stádami a „arbami“.

Priechod cez tieto hory bol veľmi strmý a bol zneľmožňovaný na chodníku ležiacimi ohromnými, bleskom alebo víchrom vyvrátenými smrekmi a bahňami, čo strašne prekážalo nášmu prechodu cez sedlo. Neraz sme museli ísť niekoľko hodín skalnými lavicami, skláňajúcimi sa do priepasti, pomedzi ohromné balvany, prinesené kedysi ľadovcami, ktoré sa tu pred tisícročiami topily. Niekoľko rás sme sa za predierania cez takéto „moreny“ triasli obavou, že kone nám podochnú od únavy. Chodník sa ťahal niekedy samým okrajom priepasti a zpod nôh koní sa odtŕhaly a sypaly nadol lavíny pohyblivého piesku a drobného kamenia.

Na jednom z takýchto strmých vrchov, složenom z vrstiev pohyblivého piesku, boli sme nútení so sadnúť s koní a pochodovať asi dva kilometre, vedúc kone za uzdy. Chvíľami sme cítili, ako chytró sa klže zem celou svojou masou do priepasti. Nohy viazly až

po kolená do piesku a stačil jeden neopatrný krok, jeden nerozmyslený pohyb, aby piesok, sosúvajúci sa k strmej priepasti, strhol i nás a zrútil do priepasti. Takýto osud stihol jedného z našich nákladných koní, ktorý príliš hlboko zaviazol do piesku a nemohol už bojovať s jeho pohybom a lavirovať. Lavína sa zrútila i s nešťastným koňom do priepasti. Počuli sme praskot lámaných stromov a o chvíľu sme so zákruty chodníka uvideli rozdrúzané telo koňa, prebodnuté pňom tenkej brezy. Biela kôra stromu bola postriekaná krvou a pod ním ležaly vnútornosti koňa. S veľkou námahou sa nám podarilo dostať sa na dno priepasti a vziať sedlo a vrecia s potravou.

O niečo ďalej zastal a nevládal už ďalej jeden z nákladných koní, ktorý nás sprevádzal od ruských hraníc Urianchaja. Nepomáhal ani krik, ani bitka. Kôň stál chmúrne a triasol sa. Sňali sme s neho sedlo a batožinu. Stál ešte niekoľko minút, potom si ľahol.

Práve vtedy sa k nám priblížili akísi Sojoti. Veľmi pozorne preskúmali a premacali nohy, chrbát a hlavu koňa a povedali:

– Ten kôň už nikdy ďalej nepôjde. Mozog mu vyschol od ukonania.

Rozlúčili sme sa so svojim starým druhom nebezpečnej cesty.

S vysokého vrchu videli sme ho ešte raz.

Zdal sa nám čiernou, nehybnou škvrnou na hnedej tráve, posypanej snehom; ležal v takej istej polohe, v akej sme ho opustili.

V noci iste vlci pretrhli niť jeho smutného života, lebo na snehu i v blate, bolo všade plno stôp týchto dravcov.

Večerom sme vyšli na veľmi malebné pláne, porastené utešeným smrekovým lesom, ktorý pripomínal anglický park.

Onedlho sme zbadali na nevysokom kopci niekoľko sojotských „júrt“, pokrytých kôrou, čo svedčilo, že sme prišli na kočovisko poľovníkov. Cez zahrotené vrcholce kolíb vychodil dym. O chvíľu vybehlo z júrt niekoľko Sojotov s puškami v rukách, zamierili k nám.

Nahnevanými hlasmi začali vysvetľovať, že miestne knieža-nojon Soldžaku rozkázal nikoho nepúšťať do hraníc jeho majetkov, lebo vedel, že môžu prísť „zlí ľudia“, ktorí zabíjajú a rabujú.

– Vráťte sa ta, odkiaľ ste prišli – radil nám starý Sojot, hľadiac so strachom na mňa.

O vykonaní tejto rady nemohlo byť ani reči, už i len preto, že vrátiť sa ta, odkiaľ sme prišli, bolo absolútne nemožné, a čo najväčšie, preto, že sme išli na Východ a museli sme ta dôjsť.

Rozkazujúcim spôsobom som prerušil škriepku, ktorá sa strhla medzi Sojotmi a ruskými dôstojníkmi pre úpravu nojona a opýtal som sa, ukazujúc na dolinu, preťatú belasou stužkou zamrznutej rieky:

– Ako sa volá táto rieka?

– Ojna! – odpovedal starý Sojot. – Tu sa začínajú majetky nojona Soldžaku, a na druhý breh máme zakázané púšťať cudzích.

– Rozumiem! – odvetil som spokojne. – Ale nazdával som sa, že právo pohostinnosti je u Sojotov v úcte, dovoľte sa nám teda zohriať a najesť sa v jur-tách, pri vašich ohňoch.

– Prosíme! Nech sa páči! – zavolali Sojoti a viedli nás k svojim sídlam.

Cestou som stačil počastovať starého Sojota cigaretou; druhého som obdaroval škatuľkou s niekoľkými zápalkami. Všetci sme išli vedno, iba jeden domorodec, čo sa opieral o pušku, s námahou vychodil na kopec a jednotajne sa zastavoval, utierajúc si tvár rukávom kožucha.

– Chorý? – opýtal som sa.

– Hej! – so smútkom v hlase odvetil starý. – To je môj syn – Ereksen. Už týždeň mu tečie krv z nosa. Celkom oslabil...

Zastal som a zavolať mladého Sojota.

– Rozopni kožuch! – rozkázal som. – Obnaž prsia a šiju a tvárou sa obráť k nebu!

Chorý hneď vyplnil rozkaz a ja som mu pritlačil tepny a o niekoľko minút som povedal:

– Krv je zastavená. Viac ti nebude tiecť. Choď do jurty a ľahni si!

Krvotok z nosa možno často zastaviť takýmto jednoduchým spôsobom, ale „magická“ činnosť mojich prstov vyvolala ohromný dojem medzi Sojotmi.

– Ta-láma! Ta-láma! (Veľký lekár!) – zvolal starý Sojot, nízko kloniac predou mnou hlavu.

V jurte som vyjódovoľ nos svojho pacienta a len potom som začal popíjať čaj. Starý hospodár zaľato mlčal a rozmýšľal nad čímsi vážnym. Konečne odišiel nabok a dlho sa radil s ostatnými Sojotmi.

Keď sa vrátil, obrátil sa ku mne s týmito slovami:

– Nojonova žena je chorá na oči. Myslím, že sa nojon poteší „Veľkému lekárovi“. Azda ma len nepotresce? Veď rozkázali nepúšťať „zlých ľuďí“, ale dobrých vari len možno?

Neprezradzujúc svoju radosť nad takýmto rozumkovaním, chladne som odvetil:

– Urobíš, ako chceš. Viem dobre liečiť oči, ale keď neslobodno prekročiť Ojnu, pôjdem inou cestou.

– Nie! Nie! – už so strachom volal Sojot. – Ja vás sám zavediem k nojonovi. Ta-láma! Ta-láma!...

Sadol si k ohňu, okolo ktorého sa krútila mladá žena červenej tvári, zapálil si do dlhej fajky, dva razy potiahol a keď potom utrel čibuk rukávom, podal ho mne. Prijal som, ešte raz som utrel čibuk a robil som

sa, že fajčím. Starý Sojot počastoval potom fajkou všetkých mojich druhov a dostal od každého z nás cigaretu, trochu fajkového dohánu a zápalky. Chytilo sa nadviazal priateľský pomer.

Onedlho sa do jurty natlačilo toľko Sojotov – mužských, ženských, detí a psov, že sa nedalo v nej pohnúť.

Prišiel akýsi nakrátko ostrihaný a oholený láma, odetý širokým karmazínovým plášťom, s pátričkami, ckrútenými okolo pravej ruky. Šatsívom a výzorom sa odlišoval od zástupu špinavých Sojotov s vrkočmi a v súkenných čiapkach, okrášlených chvostami veveríc.

Láma bol k nám veľmi zdvorilý, ale lakomo pozeral na naše zlaté manželské obrúčky a na hodinky.

Rozhodol som sa využívať tento cech skromného Budhovho kňaza.

Počastoval som ho čajom a suchármi, nadviazal som rozhovor o dobrých sojotských koňoch, pričom som poznamenal, že by som potreboval jedného.

– Kúpte odo mňa, mám dobrého koňa, volá sa „Toruch“, – povedal láma. – Tu na Ojne ho všetci poznajú. Ale vopred sa osvedčiam, že peňazí nevezmem, ale zameniť sa dá.

Začalo sa jednanie a trvalo veľmi dlho. Konečne som dostal veľmi dobrého a mocného hnedého sojotského koňa a mladé kozľa. Lámovi som dal zlatú obrúčku, nepremokavý plášť a koženú kapsu.

Tu, na Ojne, sme prvý raz skúsili ozajstnú ázijskú kuchyňu. Privliekli tučného barana a o chvíľu ho už Sojoti piekli na pahrebe, varili vo veľkej železnej mise, z vnútorností pripravovali akúsi polievku, v ktorej sa varily napochytre urobené klobásky z kutlí a sadla. Po sýtej večeri a veľmi chladnom nocľahu sme sa na druhý deň popoludní pohli ďalej, vedení starým Sojotom.

Cesta išla dolinou rieky Ojny.

Starý nám rozprával, že táto dolina sa spája na východe so širokou kotlinou svätého a tajomného jazera Teri-Nur. Cesta pre jazdu bola ľahká, no pri tom všetkom skoro sme sa presvedčili, že kôň môjho druha i môj a ešte tri kone oddielu v najlepšom prípade dôjdu len do sídla nojona, kde nás znovu čaká nepríjemná procedúra zaobstarávania nových.

Objavily sa stáda a tabúny.

Čoraz častejšie sme videli sojotské sídla. Miesto bolo husto zaľudnené, lebo všade sme stretali dobré pašienky, tak v dolinách, ako i na horských holiach.

Približovali sme sa k sídlu kniežaťa Soldžaku. Sprievodca odišiel napred, upovedomiť nojona o našom príchode.

Hoci starý bol presvedčený, že sa nojon poteší z príchodu „ta-lámu“, na jeho tvári sa jednako zračily nepokoj a strach, lebo vedel, že za každý priestupok rozkazu kniežaťa mohol dostať hodnú porciu bambusových kyjov.

O niekoľko hodín, idúc cestou, ktorú nám ukázal náš sprievodca, uvideli sme veľké granátové jurty so žltými a belasými zástavami, povievajúcimi nad nimi: domysleli sme si, že je pred nami kočovnicke sídlo kniežatstva Soldžaku.

Stretli sme pastiera, čo hnal veľkú čriedu ohromných jakov a sarlikov. Títo obyvatelia tajomných hôr Tibetu, chmúrne, nedôverčivo a zlovestne zazerajúci, sa nám vystupovali. Boli to obri, s pásmami dlhých, ako hriva, vlasov na bokoch, s nádhernými konskými chvostami a s dlhými, ostrými rohmi, vždy hrozivo nastavenými.

Konečne sa z kríkov vynoril náš Sojot. Jeho tvár žiarila radosťou. Mával rukami a volal:

– Nojon prosí ta-lámu, aby bol jeho hosťom a

všetkých jeho priateľov pozýva do svojich jurt! Nojon sa veľmi potešil!

Musel som myslieť na diplomaciu.

Keď sme podišli k veľkej granátovej jurte kniežaťa, stretli nás dvaja úradníci s chocholmi pávích pier na hrotitých mongolských čiapkach, ktoré sa nevysvetliteľným spôsobom tak mocne držia na okrúhlych hlavách domorodcov. Úradníci s poníženými úklonmi prosili cudzozemského nojona – „veľkého lekára“, aby vošiel do jurty nojona, vládcu Soldžaku a ochrancu Darchat-Ula.

S druhom-agronomom sme vošli ku kniežaťu. Bol to malý, vychudnutý a vyschnutý starček, nakrátko ostrihaný a hladko vyholený. Na hlave mal krásnu bobriu čiapku so zahroteným žltým hodvábnym vrchom, na ktorého konci bola červená guľka, označujúca vysoký stupeň v čínsko-mongolskej byrokracii. Od tej guľky vodorovne visel prekrásny chochol pávích pier. Knieža mal ohromné čínske okuliare v čiernom rohovom rámci. Sedel nepohnute a vážne na nízkej červenej pohovke a prstami pomaly preberal zrnká ruženca. Knieža Soldžaku bol láma a súčasne hutuhta (predstavený) kláštora v blízkosti Teri-Nura.

Keď sme vošli, nojon nás láskavo privítal, kázal nám podať nízke taburety a posadil nás tvármi k ohňu, ktorý trešfal v bronzovej piecke.

Kňažná – veľmi pekná, bielej pleti, nezvyčajnej u mongolských žien, a s dlhými vrkočmi, častovala nás čajom, čínskymi zákuskami a sojotským syrom, suchým a tvrdým ako kameň. Objavily sa tradičné fajky pohostinnosti, ale sám knieža-láma nefajčil: prijal odo mňa moju fajku, podržal ju v ruke a vrátil i so svojou tabatierkou, formy drahého flakónu, zo zeleného nefritu, na ktorom bol vyrezaný čínsky drak.

Keď sa prvá etiketa skončila, nastalo ticho. Čakali sme na ozvanie sa kniežaťa-nojona.

Vážnym hlasom položil nám niekoľko obvyklých otázok: či šťastne cestujeme, ako sa majú jazdci, koné, a keď konečne dostal odpoveď, opýtal sa na naše ďalšie zámery.

Všetko som mu rozpovedal celkom úprimne a prosil som ho, aby nám preukázal pohostinnosť, tak veľmi potrebnú pre odpočinok ľudí a koní.

Nojon sľúbil svoju ochranu a zaraz rozkázal postaviť pre nás štyri jurty.

– Počul som – riekol – že cudzozemský nojon je znamenitý lekár?

– Viem liečiť niektoré choroby – odvetil som – a mám so sebou niečo liekov. Ale som nie lekár, len učenec v odbore iných vied.

Ale nojon to nevedel porozumieť. Liečim, teda som lekár.

– Moja žena – začal znova – je už dva mesiace chorá na oči. Nech ta-láma poradí v tomto trápení.

Sľúbil som urobiť všetko, čo budem môcť a poprosil som kňažnú, aby mi ukázala choré oči. Zistil som obyčajné zapálenie sliznej blany mihalnic, ktoré dostala od všeobecnej špiny a dymu ohniska v jurte, od čoho nie sú chránené ani kniežatá Sojotov.

Keď sme odsedli kone, začal som činnosť Esku-lapa.

Starostlivo som povymýval hnisajúce oči mydlovou vodou a bórovou kyselinou; neskoršie som vpustil do nich niekoľko cinkových kvapiek a pacientke som prikázal, niekoľko minút ležať so zavretými očami a s chladným obkladom na mihalniciach. Sľúbil som prísť večer a zopakovať liečenie.

– Prosím ta-lámu, veľmi prosím, aby ma vyliečil!
– obrátila sa ku mne kňažná s vrúcnou prosbou

v hlase. – Nech nás ta-láma neopúšťa, kým ma nevylicí! Dáme barany, mlieka a múky, koľko chcete, len nech ma ta-láma vylicí! Teraz často plačem... Mala som krásne oči, a môj muž, nojon, vždy mi hovorieval, že žiaria ako hviezdy na nebi. Teraz sú červené. Ja to neprežijem!

Pri týchto slovách kňazná veľmi milo dupla nôžkou a neskoršie sa cez slzy koketne na mňa usmiala a opýtala sa:

– Vylieči? Áno?

Povaha a postupovanie peknej ženy sú všade rovnaké, či je to vo veselej Varšave, či na newyorskom Broadway, či na brehoch Tamizy, či v Paríži, a či aj v divom, chmármi povitom Tannu-Olu, v súkennej jurte sojotskej krásy, kňaznej Soldžaku a Darchat-Ula!

– Pousilujem sa! Veľmi sa pousilujem, „inyn“ (vládkyňa) – uisťoval čerstvo upečený okulista.

Pásli sme tu, na brehu studenej, šialenej Hargy desať dní, obklopení dôkazmi pohostinstva a priazne kniežacej rodiny. Oči kňaznej, ktoré svojím leskom pred ôsmimi rokmi zviedly s cesty celibátu už hodne ostareného nojona-lámu, prestaly hnisaf, stratila sa červeň, zapálenie a nepríjemná, ostrá bolesť. „Inyn“ sa nevedela od radosti kde podieť a nepúšťala zrkadlo z rúk, tak sa nadšene na seba prizerala.

Nojon mi daroval päť dobrých koní, desať baranov a hodné vrece múky, z ktorej sme hneď napiekli suchárov.

Môj druh-agronom dal mu za to novú 500 rubľovú ruskú bankovku, veľmi peknú a farebnú, ale nemajúcu pre nás nijakej ceny, lebo bolševici zborili peňažný systém; ja som zasa dal kniežafu nevelký kusok rýdzeho zlata, nájdený v koryte malej riečky a vreckový revolver s desiatimi nábojmi.

Celá rodina i úradníci kniežafa nás odprevadili

ku „kure“ (kláštore), čo ležal pätnásť kilometrov od kočoviska vládcu Soldžaku. Viedol Sojot, ktorého vyslal nojon s rozkazom zaviesť nás až ku Kosogolu.

Nezastali sme v „kure“, ale okolo „duguna“ – čínskej kupeckej osady. Čínski kupci, zazerajúc na nás, začali vynukovať rozličný tovar, pokúšajúc nás najmä okrúhlymi, hlinenými „lanchonami“ (fľašami) s „majgolo“, sladkou čínskou anízovou pálenkou. Nemali sme ani striebra v kúskoch, ani čínskych kalganských papierových dolárov, nuž smutne sme hľadeli na chutné „lanchony“. Ale nojon nám kázal dať päť fliaš a zapísať ich na svoj osobný účet.

Neskoršie, za chladných večerov, neraz veľmi vďačne sme spomínali starého nojona, častujúc sa sladkou pálenkou s horúcim čajom, a treba priznať, že z oddielu nikto nebol ľahostajný k sympatickým „lanchonom“, ktoré sme starostlivo ovíjali do handier a suchej trávy, aby sa nezabily v našich kožených vreciach.

Nech sa nebúria moralisti a protivníci alkoholu! Nadužitia alkoholu nebolo!

Len pomyslieť: päť „lanchonov“ a osemnásť zdravých, bezodných hrdiel! Okrem toho – zima 15–20 stupňov a štrnásť hodín denne v sedle!

Ale dosť ospravedlňovania, lebo vidím, že moralisti sa už uspokojili a vôbec sa nepohoršujú...

XIII.

TAJOMSTVÁ, ZÁZRKY A SRÁŽKA.

Toho dňa večerom šli sme brehmi veľkého „svätého“ jazera Teri-Nur. Jazero zamrzlo len pri brehoch a mohli sme ho obdivovať v celej nádhere. Je to veľká hladina žltej, mútnej vody. Na niekoľkých miestach,

redaleko brehov, rástla nevysoká trstina, už nažltnutá, polámaná studenými vetrami. Prostred jazera vyčnieval z vody ostrovček, ktorý sa každým rokom trafil. Rástlo na ňom niekoľko už váľajúcich sa stromov a medzi nimi bolo vidieť akési staré ruiny bášt a múrov z hliny, obyčajnej čínskej budovy.

Sprievodca nám hovoril, že pred 75–100 rokmi Teri-Nuru nebolo, Číňania založili na rovine silnú pevnosť. Akýsi svätý láma za krivdu, ktorú mu urobil čínsky veliteľ, zakliol pevnosť i vojsko, predpovedajúc jej skorú a strašnú záhubu. Hneď na druhý deň sa zo všetkých studní potokmi valila voda, rozváľaly sa múry a budovy. Čínske vojsko zahynulo bez stopy a len časom vzbúrené vlny jazera vyhadzujú na breh zhnité lebky a ľudské kosti. Jazero sa zväčšuje každým rokom a približuje sa čoraz bližšie k obklopujúcim horám.

Za hodinu sme obišli od východu Teri-Nur a jazero sa stratilo za lesom.

Cesta nebola ťažká, ale sprievodca upozorňoval, že nás čakajú ťažko prechodné miesta.

Za dva dni sme prišli k nim.

Pred nami bol hustý les, ťahajúci sa strmými svahmi na štít vrchu, pokrytého hrubou vrstvou snehu. Za týmto vrchom v lúčoch zachádzajúceho slnka vypínaly sa majestátne vrchy, pokryté večným snehom, z ktorého miestami vyrastaly holé, bezfarebné skaly.

Boly to východné najvyššie ramená Tannu-Olu.

Na noc sme zastali v lese a na svitaní sme sa začali predierať cez hustý bor.

Predpoludním nás viedol Sojot cez les a robil ohromné, povykrúcané okľuky, lebo cestu hatily nespočetné hlboké úžľabiny, zasypané snehom, vysoké

valy ležiacich stromov alebo nánosy kamenia a skál, čo sa skotúľaly s vrchov.

Natrápili sme sa niekoľko hodín a neočakávane sme sa vrátili na miesto svojho nocľahu. Nebolo pochybnosti, že sprievodca poblúdil a celkom stratil cestu. Na jeho tvári sa zračil panický strach.

– Zlí duchovia starého lesa nás nepúšťajú! – šepol trasúcimi sa gambami. – Zlý znak! Lepšie, vráť sa na Hargu k nojonovi.

Vykrikol som naň s hnevom a Sojot nás znova viedol, hoci stratil každú nádej, nájsť chodníček cez Tannu-Olu, a ani sa len neusiloval ho nájsť.

Na šťastie istý z mojich ľudí, urianchajský poľovník, spozoroval záseky na stromoch. Boly to znaky, ukazujúce chodník, ukrytý pod hlbokým snehom. Brodiac sa v závejoch, prešli sme les „zlých duchov“, prešli sme iný, menší, skladajúci sa z čiernych, hollých, spálených smrekov a pri západe slnca zastali sme v neveľkom hájiku skoro na úpätí Tannu-Olu. Onedlho padol súmrak a spolu s ním sa strhol víchor a priniesol chmáry snehu, ktoré zaclonily bielou plachtou celý obzor.

O chvíľu náš tábor zasypal hlboký sneh; kone stály ako biele strašidlá, neodhrabúvaly trávu zpod snehu a nechcely odísť od ohňa. Vietor im trhal hrievy a chvosty. V štrbinách a v úžľabinách hučal, hvižďal a stenal víchor. Chvíľami sa zdalo, že stovky smutných hlasov spievajú akúsi zlovestnú pieseň, plnú zúfalstva. Zďaleka sa k nám zanášaly hlasy chmúrneho zavýjania vlkov.

Už väčšia čiastka oddielu si políhala okolo ohňa, keď sa priblížil ku mne sprievodca a riekol:

– Nojon! Poďme do „obo“... Chceme ti čosi ukázať.

Išli sme. Na samom začiatku strmého chodníka le-

žala hrba veľkých kameňov a na nej byly v neporiadku nahádzané suché haluze. „Obo“ je lámaický svätý znak, ktorý mnísi-lámovia kladú na nebezpečné miesta. „Obo“ – je oltár na počesť zlých démonov, vládcov týchto nehostinných miest. Prechodiaci Mongoli a Sojoti kladú sem svoje skromné obety – prosebné alebo ďakovné, vešajú na konáre „obo“ handry, chlpy srsti, vytrhnuté z konskej hrivy, alebo „chatyky“, t. j. dlhé pásma belasej hodvábanej látky, ktoré dávajú do daru duchovným osobám alebo starším. Niekedy nechávajú misky so pšenom, s bôbom alebo soľou.

– Pozri! – šepol Sojot. – Chatykov niet...

Naozaj vietor strhol a odniesol hodvábane handry, ba prevrátil aj misky s obetami.

– Démoni sa hnevajú... Nepustia nás, neľahčie nám cestu cez Tannu-Olu.

Sojot ma zrazu schytil za ruku a vrúcny hlasom prosil:

– Vráťme sa, nojon, vráťme! Démoni nám nechcú dožiť cesty cez svoje vrchy. Nikto tadeto v zime neprechodí. Démoni sa už dvadsať rokov hnevajú, a každý odvážlivec, poľovník alebo pastier, čo sa usiluje prejsť túto cestu, zahynul! Démoni poslali naň snežnú fujavicu a mrazy. Vidiš? Všetko sa to už začalo... Mnoho ľudských kostí leží na tých strašných štítoch, nikto sa nevrátil do svojej jurty. Vráťme sa všetci k nášmu kniežaťu, u ktorého sa dočkáme teplých dní jari a potom...

Nepočúval som ďalej zbabelca a vrátil som sa k ohňu, sotva viditeľnému cez sosypy a chumáče fujavice, letiace závratnou rýchlosťou. V obave možného úteku sprievodcu kázal som na noc postaviť stráž a pozorne naň dozerať.

V noci ma zobudil strážca-dôstojník a riekol:

– Možno, že sa mýlim, ale zdá sa mi, že som počul výstrel z karabíny...

Čo som mohol na to povedať?

Možno kdesi takí istí počestní ako my dávali znamenie zablúdeným druhom, alebo sa, hádam, dôstojník mýlil, pokladajúc za výstrel huk gúľajúcich sa hrúd snehu a ľadu.

Zaspal som a hneď sa mi prisnil veľmi výrazne čudný obraz kraja.

Videl som nekonečne dlhú snežnú rovinu, cez ktorú brodil čierny had jazdcov. Poznal som naše nákladné kone, poznal som Kalmyka na smiešnom čiernom koni s veľkými bielymi škvrnami a krivým nosom. Videl som, ako sme začali schádzať s vrchov do doliny, zaliati žiariacim svetlom slnca. Potom prišla noc. Videl som nevelký hájik s horiacim ohňom na jeho kraji a pri ohni svojich ľudí a kone. Výrazne som počul šum nezamrznutého potoka a na snehu, čo ležal na jeho brehu, uvidel som krvavo-hrdzavé škvrny.

Naraz oheň vyšľahol vysokým plameňom. Striasol som sa a zobudil.

Mdlý svit sa predieral cez súmrak a záveje.

Zobudil som svoj oddiel a kázal som sa ponáhľať s čajom a sedlaním koní.

Chumelica sa vzťahala čoraz viac. Sneh rezal tvár a oči strašnou silou, zavial každú stopu chodníka. Mráz sa zosiloval.

Konečne sme vysadli na kone.

Na čele oddielu šiel Sojot, márne hľadal znaky cesty. Čoraz častejšie sa zastavoval a bezradne a so strachom sa obzeral vôkol.

Zapadali sme do hlbokých trhlín, ukrytých pod snehom medzi skalami, driapali sme sa na vysoké

lavíny kameňov. Po hodine namáhavej jazdy Sojot obrátil koňa a priblížil sa ku mne.

– Nechcem tu zahynúť a ďalej nepôjdem! – zvolal náhlým, zúfalým hlasom.

Prvou mojou myšlienkou bola chuť korbáčom zbiť toho zbabelca.

Veď sme boli tak blízko pri Mongolsku, tej „zasľúbenej zemi“, ktorou sme sa už spokojne mohli ponáhľať k cieľu, a zrazu sa akýsi Sojot protiví mojej vôli. Zdal sa mi najväčším nepriateľom. Ale jednako som sa zdržal a neudrel som sprievodcu.

V hlave mi blysla myšlienka, celkom divá, fantastická.

– Počuj! – obrátil som sa k Sojotovi spokojným hlasom, – ak obrátiš koňa a budeš chcieť odtiaľto odísť alebo utiecť, dostaneš guľu do krku a nezahynieš na štítoch Tannu-Olu, kde zahynuli odvážliví, ale tu, na jeho úbočiach, ako zbabelý pes. Dávaj pozor, čo ti bude teraz hovoriť ta-láma, ktorému Veľký Burchan (Boh) dal moc hľadieť do budúcnosti. Všetko bude dobre a nič nám nehrozí! Keď prídeme na štíty Tannu-Olu, víchor sa upokojí a neuvidíme viac snežnú chumelicu. Keď budeme brodiť po snehu na rovine, ktorá je tam na hrebeňoch, bude nám svietiť slnce. Zastaneme na druhej strane hrebeňa v malom smrekovom lese, cez ktorý tečie nezamrznutý potok s červenými škvrnami hrdzavej vody na brehu, pokrytom snehom. Tam bude horieť naša vatra a tam strávime noc!

Zbadal som, že sa Sojot začal od strachu triasť.

– Nojon už išiel tou cestou? – šepkal. – Už pozná rovinu Darchat-Ula, ktorá sa rozprestiera na týchto štítoch?

– Nie! – odvetil som. – Nikdy som nebol vo vašich horách, ale tejto noci ma navštívili vaši bohovia

a ukázali mi cestu. Viem, že nič nám neprekazí šťastný prechod cez Tannu-Olu.

– Už vediem, už vediem! – zvolal Sojot a šľahnúc koňa, chytro vykročil na čelo oddielu a išiel ostrým skalnatým hrebeňom, čo sa vinul až na štít, kde sa rozprestierala rovina.

Keď sme boli na úzkom skalnatom výbežku, čo trčal nad hlbokou dolinou, sprievodca splašene zastavil koňa a pozorne obzeral sneh a kamene.

O chvíľu vstal v sirmeňoch a zavolať:

– Dnes v noci prešlo týmto chodníčkom mnoho podkutých koní. Tu po snehu sa vliekol remeň biča. To nešiel Sojot.

Nemali sme času na možnosti a domnienky, lebo v tej chvíli sa ozvala karabínová salva, po ktorej jeden z mojich dôstojníkov skríkol, chytil sa pravého pleca a padol, ani sa len nepohnúc a jeden z nákladných koní dostal guľu za ucho.

Zaraz sme soskočili so sediel, schovali sme sa za kamene a začali sme pozorne skúmať situáciu.

Od susedného štítu delila nás veľmi hlboká úžľabina, široká asi 600 metrov. Na protilahlom okraji úžľabiny sme zbadali asi tridsať jazdcov, ktorí soskočili so sediel a začali nás, čo sme zostali v odokrytej nepohodlnej pozícii, obstreľovať.

Ukrývajúc sa za skaly a v jamách, začali sme odpovedať.

– Cieľte do koní! – zavolať jeden zo starších dôstojníkov, plukovník Ostrowski.

Sprievodcovi a Tatárovi som rozkázal odviesť naše kone na sneh za skaly, aby neslúžily za cieľ útočníkom. Rozkaz vykonali veľmi dobre a chytro.

Od našich výstrelov padlo na protivnej strane šesť koní a niekoľko ich bolo vážne ranených, lebo sa trhaly, skákaly a padaly, takže vnášaly veľký zmä-

tok medzi našich protivníkov. Kalmyk dobre namiereným výstrelom vpálil guľu do hlavy akéhosi odvážlivca, ktorý vytrčil hlavu zpoza kameňov, čosi kričal a hrozil nám päšťou. Zabitý padol tvárou napred a chytro sa skotúlal do úžlabiny. Červení vojaci nás besne preklínali a zasýpali čoraz častejšími salvami.

Zrazu som spozoroval, že náš sprievodca vyvádza tri kone, vyskakuje do sedla a za ním sa ako tiene mihajú Tatár a Kalmyk. Už som sa obrátil za utekajúcim Sojotom, ale keď som spozoroval stíhanie našich východných priateľov, uspokojil som sa.

– Oni nás neopustia! – pomyslel som si.

Boľševici začali besne obstreľovať jazdcov, ale tí sa len pritúlili ku konským šijam, potom sa pohli a cnedlho zmizli za zákrutou hrebeňa.

Prestrelka trvala dlho. Nevedel som, čo mám robiť ďalej. Strieľali sme riedko, lebo sme si šetrili náboje, ale tak či onak sme vyčerpávali zásoby.

Zrazu som zbadal na snehu, vyššie od pozície boľševikov, dva čierne body. Veľmi pomaly napredovali smerom k našim nepriateľom a čoskoro sa stratili za ostrými skalami, visiacimi skoro nad sovietskymi banditami, ktorí do nás strieľali.

Onedlho sa zpoza tých skál znova ukázaly tajomné body a vtedy som už nemal pochybnosti, že to boli hlavy ľudí. Za hlavami sa objavily i celé postavy. Hneď sme poznali Tatára a Kalmyka.

Švihom zdvihli ruky nahor a čosi hodili nadol.

S hukom a rachotom, sto ráz opakovaným ozve-
nou, vybuchly granáty.

O chvíľu nastal tretí výbuch a po ňom prenikavé výkriky boľševických vojakov a neporiadna strieľacka.

Niekoľko koní, zbesnených od hrôzy, sa vrhlo do

úžľabiny. Ešte niekoľko chvíľ – a červení, nami obstreľovaní, začali v neporiadku a panike utekať, usilujúc sa schovať do úžľabiny.

Keď sa už všetko skončilo, Tatár rozpovedal, že Sojot mu navrhol previesť ľudí k prechodu, ktorým prešli bolševici a napadnúť ich od chrbta.

Tatár s Kalmykom vymysleli plán takéhoto útoku na protivníka a hodili tri granáty, zrejme, s veľkým úspechom.

Keď sme ošetrili raneného dôstojníka a preložili vrecia so zabitého koňa na iné, pohli sme sa ďalej a cestou sme sa rozprávali o príhode. Bolo nepochybné, že červený oddiel, ktorý sme stretli, išiel z Mongolska. To znamenalo, že tam je už červené vojsko.

Koľko ich je? V ktorých bodoch sú soskupené ozbrojené sily bolševikov? Akým smerom sa posunujú výzvedné oddiely?

Od správnej odpovede na tieto otázky závisel náš život.

Mučila nás myšlienka, že Mongolsko je už nie „zasľúbená zem“, nami vysnený prístav spásy.

Šli sme smutní a nespokojní.

Len príroda nás tešila, vietor utíchol, snežná víchrica prestala bez stopy. Slnce čoraz častejšie vyzeralo zpoza chmár. Tiahli sme vysokou planinou. Na nechránených miestach vietor smietol sneh a soslupil ho v jamách a úžľabinách do hrubých vrstiev alebo vysokých hrb. Brodiac sa cez ne, stratily naše kone zbytky síl a často viazly hlavami v snehu.

Šli sme peši, viazli sme v závejoch a pomáhali tratiacej sa sile koní. Neraz sme po krk zapadali do jám, zakrytých hrubými vrstvami snehu, kĺzali sme sa na skalách, padali sme, ale brodili sme zaľato a vytrvale ďalej a ďalej, ta, kde lesklá rovina na úzadí šedivého neba zrazu prestávala.

Až pred západom slnka sme došli na okraj planiny a začali sme schodiť so strmého južného úbočia Tannu-Olu.

Po dvoch hodinách ťažkej cesty sme zastali v nevelkom smrekovom hájiku. Tu sme nocovali pri vatre, pili sme čaj z vody bystrého nezamrznutého potoka, čo tiekol medzi plytkými brehmi. Na snehu sme zbadali veľké červené škvrny hrdzavej vody. Na niekoľkých miestach sme uvideli stopy bolševického odieľu, ktorý prešiel touto cestou.

Všetko – samotná príroda, ba i sojotskí zlí démoni Darchat-Ula boli na našej strane. Ale jednako necítili sme sa pokojne ani spokojne, lebo pred nami bola zasa – neistota a hrozné tajomstvo osudu, ktorý nešetril pri nás nebezpečnými príhodami a ozajstným drením.

XIV.

ČERTOVA RIEKA.

Za hrebeňom Tannu-Olu začali sme napredovať veľmi chytro, lebo mongolská rovina v tejto čiaske darchatského kraja je celkom bez vrchov.

Náhlili sme sa... Kde?

Nám to už bolo ľahostajné.

Len čím skôr nejaký koniec... nejaké rozhodnutie neistoty, jednodaj visiacej nad nami!

Na rovine medzi Tannu-Olu a kotlinou Kosogolu snehu skoro nebolo. Všade bolo vidieť prekrásne pasienky, ktoré môjho agronoma privádzaly do nadšenia.

Na nevysokých kopcoch rozprestieraly sa mladé smrekové hájiky. Často sme prechodili cez prudké riečky, ale boly plytké a tiekly v tvrdom koryte.

Na druhý deň nášho pochodu po drachatských

stiepiach stretli sme Mongolov, ktorí chytró hnali stáda smerom severozápadným, smerom Ogarkha-Olu.

Dostali sme od nich mnoho smutných a zstrašujúcich zpráv.

Boľševické jazdectvo od Irkutskej gubernie vošlo na mongolské územie. Červené oddiely už zaujaly ruskú osadu Khothyl na južnom brehu jazera Kosogol, odkiaľ prešly ďalej sto kilometrov na juh a táborily v ruskej kolónii, ležiacej okolo veľkého budhistického kláštora Mureň-Kure. Mongoli nás uisťovali, že medzi Khathylom a Mureňom nestretneme záškodné oddiely a väčšie boľševické stráže.

Po dlhej porade rozhodli sme sa prejsť pomedzi tieto dva body, usilujúc sa dostať ďalej na východ, smerom na kláštor Van-Kure, kde vraj bol akýsi protiboľševický oddiel.

Prepustili sme sprievodcu Sojota, a keď sme poslali napred troch zvedov, pohli sme sa, spravujúc sa kompasom. Cestu bolo už ľahko nájsť, nuž sprievodcu sme už nepotrebovali.

S vrchov, ktoré sa juhozápadnými ramenami približovaly k jazeru Kosogol, mohli sme sa nadchýnať nádherným obrazom kraja. Jazero, ako veľká zafírová kvapka alebo drahocenný vypuklý zafír, ležalo ako staré zlato v tmavožltých ramenách hôr, prefatých pásmi čiernych smrekových lesov.

Nocou sme sa približovali ku Khathylu, zaujatému boľševikmi a zastali sme na brehu z jazera vytekajúcej hľbokej a neobyčajne prudkej rieky Jagy čiže Egin-Go.

Vyhľadali sme pastiera Mongola, ktorý sa za štvrté tehly čaju podujal previesť nás na druhý breh rieky. Všade sme videli „obo“, sväté smreký, čiže „chamtyty“, ba i kaplnky na počesť zlých démonov, čo poukazovalo na nebezpečnú cestu.

– Prečo je tu toľko „obo“? – opýtal som sa Mongola.

– To je čertova rieka, nebezpečná, klamná! – odvetil pastier. – Pred dvoma dňami zahynula pod ľadom Jagy celá karavána. Utopilo sa päť ľudí, pätnásť koní a tri vozy...

Utajili sme sa v kríkoch do prvého svitu a potom sme začali prevážanie.

Hladina rieky pripomínala tablu hrubého skla. Snehu na ľade vôbec nebolo, lebo od Kosogolu dľ stále silný vietor. Kone, opatrne stúpajúc po ľade, kĺzaly sa, padaly a virgaly. Viedli sme ich za uzdy. Trasúc sa na celom tele, s nízko ovesenými hlavami, s napätím pozeraly na ľad a splašeno chrčaly. Keď som sa poďíval na ľad, porozumel som príčinu ich strachu.

Cez ľadové tably, nie hrubšie ako stopa, jasne som videl hĺbinu a na jej dne kamene, kríky vodných rastlín a veľké ryby, spiace v priehĺbinách dna. Voda bola celkom priezračná. Hĺbka rieky 15 metrov. Rieka pod ľadom sa hnala akousi besnou rýchlosťou, vírila sa a tvorila dlhé pásy bielej peny, ktoré sa podobaly rozľúteným hadom.

Zrazu sa všetky kone strhly a zastaly.

Zastali sme i my.

Ponad rieku zahučal delový výstrel a za ním druhý i tretí.

– Chytřejšie napred, chytřejšie! – volal a mával rukami Mongol, ktorý šiel na čele oddielu.

Znova ra rozľahol huk a tresk, budiaci akýsi neporozumiteľný strach. Čosi sa kdesi veľmi blízko stalo...

Kone od strachu začaly cúvať, pričom sa udierali hlavami o ľad.

Skoro pod mojimi nohami, o dve stopy napravo, pukla hladina ľadu a puklina, ako had, so zlovestným

treskotom bežala ďalej. Zaraz vytreskla z nej voda a peniac sa a búriac tiekla.

– Chytřejšie! Chytřejšie! – volal sprievodca.

S veľkou námahou sa nám podarilo prinútiť kone prejsť cez puklinu a pohnúť sa napred. Chvely sa a otáľaly. Len strašné údery bičov ich prinútily zabudnúť na panický strach pred neznámym živelným úkazom.

Keď sme došli na breh a ponorili sa do lesa, pastier nám rozprával, že Jaga často, bez akejkoľvek príčiny, strhúva ľad a čistí veľký priestor svojho prúdu. Beda cestujúcim, ktorí sa v takejto chvíli prevážajú cez rieku! Šialený prúd vždy studenej vody ich strhne a vŕlačí pod ľad. Stáva sa, že sa pod nohami koňa otvára široká trhlina, do ktorej padá nešťastné zviera a potom zahynie pod ľadom, ktorý, ako by sa smrteľnou obručou znova srastal, rozdrúzga mu nohy.

Takto šalie tajomná „Čertova rieka“, berúc si nové a nové obeť.

V kotline jazera Kosogol vidieť ostatky vulkanických dejov, ešte nezakončených; výrazné stopy toho možno nájsť v podobe láv, bazaltov a trachitov na západnom brehu. Podzemné vulkanické sily ešte nezanikly a sú činné, lebo udržujú kult čerta, na počesť ktorého Mongoli stavajú oné „obo“ a skladajú obeť.

V lese sme si po ťažkej preprave oddýchli, napili sa čaju, presedlali sme kone, upevnili sme vrecia na biednych našich koňoch a pohli sme sa ďalej. O nedlho sme vošli do doliny, pokrytej nehlbokým snehom.

Cesta bola ľahká, nuž, hoci už padol súmrak, išli sme neprestajne ďalej, lebo nebolo možné nájsť príhodné miesto na pasenie, ani drevo na oheň, až asi o deviatej, kdesi ďaleko v stepi, blysol oheň. Celý oddiel sme nechali pozadu a s agronomom som sa

pohol tým smerom v predpoklade, že to neklamne musí byť nejaká mongolská jurta, v ktorej si na túto noc zriadime tábor.

Cvalom sme preleteli asi dva kilometre a tu sme naozaj uvideli skupinu úbohých pastierskych júrt. Udivilo nás, že nikto nevychádza na náš príchod a že obvyklá svorka zlých čiernych psov nás posiaľ nezvetrila, nehnala naše kone, nechytala ich za nohy a chvosty a neusilovala sa nás stiahnuť zo sediel. Ved' sme videli oheň zďaleka. Nuž musia tu byť Iudia!

Soskočili sme s koní a šli sme smerom k najbližšej jurte. Boli sme na niekoľko krokov od nej, keď sa odchýlila plachta, čo bola miesto dverí a z jurty vybehli dvaja Rusi. Jeden z nich strelil na nás z veľkého revolvera, „kolta“, ale zasiahol len sedlo a zranil chrbát môjho koňa. Zabil som ho zo svojej mauzerky a druhého „súdruha“, ktorý utekal smerom nevelkej úžlabiny, za chvíľu dohonil agronom, chytil ho za šiju zdvihol so zeme, zatriasol ním niekoľko ráz, a keď mu polámal v tomto vzdušnom cestovaní chrbtovú kosť, prudko ho hodil o zem.

Prehliadli sme mŕtvoly. Boli to vojaci pravidelného bolševického vojska, lebo vo vreckách sme našli listinu radových vojakov 2. trestného oddielu vojsk vnútornej „ochrany“. Postavili sme dvojnásobné stráže a prenocovali sme v jurtách. Obyvatelia tohto kočoviska iste ušli pred vojakmi, ktorí už mali čas všetko vyrabovať a sbaľiť najcennejšie veci Mongolov do vriec, ktoré sme našli medzi jurtami. Zlodeji už iste chceli odísť, lebo boli pripravení na cestu. Ich kone stály v úžlabine medzi nevysokými kopcami, s vyčnievajúcimi skalami na úbočiach.

V kapsách, priviazaných k sedlám, našli sme nevelkú zásobu čaju, dohánu a zápaliek. Okrem toho dobyli sme od zbojníkov dve karabíny a dva dobré

„kolty“ s veľkým počtom nábojov a, pravda, dva kone s výstrojom.

Po niekoľkých dňoch cesty priblížili sme sa k brehu rieky Ury, kde sme stretli dvoch kozákov. Boli to radoví vojaci z oddielu akéhosi náčelníka-vatažku, Sutunina, ktorý na vlastnú päsť viedol podjazdovú vojnu s bolševikmi v doline rieky Selengy, v severnej čiasťke Mongolska. Išli s náčelníkovým listom k známemu vodcovi bielych partizánov na Altaji, rotmajstrovi Kajgorodovi, odvahou slávnemu Tatárovi.

Kozáci nám rozpovedali, že pozdĺž celej rusko-mongolskej hranice spozorovali sorskupovanie sovietskeho vojska, ktoré chcelo započat' vážnejšie operácie proti „bielym“ dôstojníkom, čo sa schovávali v mongolských mestách: Kobde, Ulancome, Uliasutaji, Vane, Dzaine a Urge. Poznomenali i to, že v niektorých z týchto miest čínski gubernátori, pod vplyvom bolševických agentov, zatvárajú Rusov a cudzincov a vydávajú ich sovietskym pohraničným vládam. Veľmi vážnou zvesťou bolo to, že okolo Van-Kure a Ury, smerom Kiachty, Mandžúrie a čínskeho mesta Kalganu, bojuje s bolševikmi i s Číňanmi divízia kozáckeho generála, baróna Ungerna von Sternberga a plukovníka Kazagrandu. Baróna premohol čínsky generál, veliaci zálohe v Urge a čínska administrácia zúrila a mučila Rusov v mestách, upodozrievajúc všetkých cudzincov zo stykov s barónom Ungernom.

XV.

POLOŽENIE SA MENÍ.

Cesta k Pacifiku bola pre nás uzavretá.

Ja síce a môj starý druh cesty, ako Poliáci, sme

mohli ešte myslieť na slušnejšie zaobchodenie so strany čínskych úradníkov, no v nijakom prípade to nemohli očakávať ruskí dôstojníci môjho oddielu.

Ale nepokladal som za možné nechať ich na vlastný osud; preto som sa rozhodol hľadať iné cesty východu z ťažkého položenia.

Starostlivo uvážiac situáciu, presvedčil som sa, že máme pred sebou iba jeden východ.

Musíme obísť mongolské mestá s čínskou administráciou a s posádkami, prejsť Mongolsko od severu na juh, prejsť cez západnú časť púšte Gobi v oblasti majetkov chána Jassaktu a plemien vnútorného Mongolska a čo najchytrejšie a skryto prejsť sto kilometrov cez čínsku provinciu Kansu a tak vojsť do Tibetu. Dúfal som, že v tomto tajomnom kraji stretnem anglických konzulov a s ich pomocou dôjdem do jedného z prístavov Indického oceána.

Celkom jasne som predstavil sebe i svojim druhom ťažkosti tejto neočakávanej výpravy, ale inej voľby nebolo.

Ostávalo: alebo urobiť túto šialenú skúšku, alebo zahynúť z rúk sovietskych katov alebo v čínskom väzení.

Keď som predstrel svojim ľuďom vymyslený plán a nezatajil som pred nimi nové nebezpečenstvá, námahy a veľkú dávku šialenosti, akou sa vyznačoval môj projekt, všetci odpovedali jednohlasne, chytro a krátko:

– Vedzte nás, pán profesor, ideme za vami!...

V náš prospech bola jedna okolnosť.

Nemuseli sme sa obávať hladu, lebo „vojna, ktorá živí vojnu“, dala nám hojné zásoby čaju, dohánu, zápaliiek, koní, sediel, zbraní, šatstva, získaných od zabitých vrahov.

Dobre som preštudoval mapu strednej Ázie, ktorú mal istý dôstojník a načrtol som tento plán našej výpravy:

Od rieky Iro pôjdeme na juhozápad, s pravej strany obídeme mesto Uliasutaj a pousilujeme sa prísť ku kočovisku Caganluk, prejdeme majetky chána Jasaktu a dôjdeme na hrebeň Boro. Len tu budeme môcť ostať dlhší čas, posilniť jazdcov a kone.

Ďalšou etapou by bola výprava cez západnú čiastku vnútorného Mongolska, púšť Malá Gobi, čiže Naron-Khuhu-Gobi, prechod cez hrebeň Khara, rýchly nočný pochod cez Kansu, kde by sme museli od západu obísť čínske mesto Sučou a po prekročení vysokých štítov Naň-Šaň, vojsť do severného Tibetu v hraniciach oblasti Koko-Nor, smerom žriediel rieky Yan-Tse-Kiang.

Ďalej som si už slabo predstavoval geografické polozenie, hoci som pamätal a dokázal na našej mape, že horské hrebene na západ od Yan-Tse oddeľujú bazén tejto ohromnej čínskej rieky od sústavy rieky Brahmaputry v Burme, kde by sme, prirodzene, mali stretnúť posádky a civilné anglické úrady, nakoľko sme ich nestretli na teréne Tibetu.

V Anglicku mám priateľov, poznajú ma novinári a niektorí štátnici, mal som teda istý základ, aby som očakával pohostinstvo a rýchlu pomoc na ďalšiu cestu do – Európy.

Ale tento plán som robil na brehu Iro, ku ktorej dosahovaly ramená vrchov Tarbagatajských a Kosogolských.

A Angličania boli veľmi ďaleko, za hrebeňmi Ala-Šaň, za tajomným Tibetom „veľkého a trikrát svätého Dalaj-Lámu“, za „múrom sveta“ – Himalajou!

POCHOD PRELUDOV.

Nemôžem inými slovami označiť náš pochod od rieky Iro po hranice Tibetu.

1740 kilometrov cez zasnežené stepi, hory a cez púšť Gobi prešli sme za 48 dní!

Išli sme, schovávajúc sa pred ľuďmi, robiac čo najkratšie a najpotrebnejšie krmenie v najdivších miestach, jedli sme surové mäso, aby sme dymom ohňa neprivábili k sebe domorodcov. Za nočných odpočinkov sme odtrhali šatstvo s tela, pozbaveného kože a krvácajúceho. Neústupne a bezvýsledne sme bojovali s cudzopasníkmi, ktorí nás zožierali.

Bola to Odysea mučeníctva.

Keď sme boli nútení zaobstarať si barana alebo býka pre našu „intendantúru“, posielali sme iba dvoch neozbrojených ľudí, ktorí sa vydávali za robotníkov, čo išli od ruských kolonistov kupovať k Mongolom dobytok.

Ani len poľovať sme nemohli, hoci sme stále stretali veľké stáda antilop a skalných baranov. Obávali sme sa huku výstrelov, ktoré mohli obrátiť nežiaducu pozornosť obyvateľstva na náš oddiel.

Na šťastie mongolské kočoviská sa už preniesly smerom hlavnej južnej cesty karaván.

V srdci dávnych majetkov Džengiza a jeho potomkov, imperátorov a chánov, sme skoro ani nenašli osady domorodcov.

Za Balirom, v zemi lámu-chána Jassaktu, ktorý po otrávení brata, na rozkaz „Živého Boha“ v Urge, si zasadol na trón predkov, stretli sme na hranici Naron-Khuhu-Gobi bohatých kočujúcich Tatárov a ruských Kirgizov, ktorí po úteku zo Sibíri zašli až sem.

Prijali nás veľmi srdečne a pohostinsky. Dali nám

niekoľko býkov a tridsaťšesť tehiel čínskeho zeleného čaju, ktorý je najlepším peniazom medzi kočovníkmi Ázie.

Títo Tatári nás zachránili pred nepochybnou záhubou, keď nám vysvetlili, že cez Gobi v tomto čase roku na koňoch prejsť sa nám nepodarí. Ani stopy po potrave by sme nemohli nájsť v púšti.

Museli sme nájsť ľavy a zameniť ich za naše vymordované kone – a iné predmety.

Jeden z Tatárov sa podujal urobiť takúto výmenu a na druhý deň priviedol k nám bohatého Mongola – Ordosa, ktorý nám dal devätnásť tiav za všetky naše kone, za karabín, revolver a kozácke sedlo.

Ten istý Mongol nám dal priateľskú radu, aby sme navštívili svätý kláštor Narabanči, poslednú lámaickú svätyňu v ceste z Mongolska do Tibetu.

Rozprával nám, že svätý hutuhtu kláštora je „premenený Budha“, a bol by urazený, keby sme nevošli do „kure“ a nezaniesli naše modlitby pred striebornú sochu starožitného Budhu do „svätyne blahoslavenstva“. Tam sa obyčajne modlievajú počestní, čo idú do „ohniska múdrosti a blahoslavenstva“, Lhassy, sídla Dalaj-Lámu, najväčšieho budhistického hodnostára.

Môj Kalmyk-lámaita vrúcne napomáhal Mongola.

Rozhodol som sa ísť s Kalmykom, aby som zadosť učinil požiadavkám kultu a obyčajovému právu. Tatári mi dali niekoľko veľkých hodvábných šálikov – „chatikov“ na dary a obety a osedlali pre nás štyri krásne kone; mali sme teda po dva kone na zmenu.

Do Narabanči-Kure bolo asi 90 kilometrov, ale keďže som sa pohol z kočoviska Tatárov asi o jedenástej ráno, pred večerom som už vchodil do ohromnej jurty svätého hutuhtu.

Bol to chudý, oholený človek stredných rokov,

podobný katolíckemu kňazovi. Tvár mal zošpatenú od sypaníc, bystré čierne oči a dobrácky úsmev na vychudnutej, asketickej tvári. Odetý bol červeným hodvábnym plášťom, prepásaným žltou stužkou, odznakom jeho duchovnej hodnosti.

Nazýval sa Dželib-Džamsrap-hutuhtu.

Privítal nás veľmi zdvorile a poznamenal, že je dojatý, že cudzinci uctia nábožnú obyčaj mongolských počestných a obetujú mu s náležitým obradom tradičnú „chatyku“. Za tie obrady som ďakoval Kalmykovi, ktorý ma starostlivo učil, ako mám položiť pás hodvábanej látky, ako ju prehodiť cez vystreté ruky a z ktorej strany podať hutuhtovi.

Keď veľmi pozorne vypočul moje rozpovedanie nášho úteku, zločinov bolševikov a ďalšieho plánu, hutuhtu mi dal cenné úpravy, týkajúce sa cesty do Tibetu a dal mi odporúčajúci list k predstaveným a lámom tých kláštorov, ktoré nám ležaly v ceste. Meno Dželiba bolo vo veľkej úcte u všetkých lámaitov, lebo bol slávny hlbokým poznaním starých náboženských kníh i ako zakladateľ a vedúci kláštora najprísnejších zvykov. Ako som sa neskoršie presvedčil, meno hutuhtu Narabanča bolo známe a vážené v „krají bohov“, t. j. v Tibete, ba i v starobudhistických svätyniach Číny.

Noc sme strávili v peknej jurte pñora. Zdobily ju červené a karmazínové záclony a hodvábné draperie, červené lakované čínske náradie, okrášlené mytologickými maľbami a striebrom, oltár, na ktorom stála Budhova socha z bronzu a množstvo strieborných a zlatých obetných mištičiek, lúč a svietnikov.

Včasráno sme navštívili „svätýňu blahoslavenstva“.

Bola to veľká smreková budova čínskej architektúry. Vysoké stĺpy, načerveno zafarbené a vyleštené, s povaly visiace hodvábné čínske a indické makaty,

sväté obrazy s podobizňami bohov, bohýň a démonov; oltár s rituálnymi predmetmi a s nádhernými zlatými svietnikmi, veľká socha spiaceho Budhu; čierne čínske skrine, s figúrami menších božstiev; trón, na ktorom v čas veľkých cirkevných obradov sedí „gegeni“, živé božstvo kláštora; nízke lavice pre klérus a chór – všetko to pôsobilo dojmom čohosi veľmi silného, vyvierajúceho z hlbokkej viery.

Vo svätyni sa odbavovala ranná pobožnosť s hudbou; hrali na dlhých, čínskych trúbach, gongoch, píšťalách, píšťalkách, zvončekoch a bubnoch. Hrozne hučaly basové trúby, veselo a povzbudzujúco ich sprevádzaly tympany. Lámovia zpoľa spievali hlasom basovým a tremolujúcim, zpoľa hovorili modlitby v reči mongolskej a tibetskej a chór chlapcov odpovedal často opakovanou tibetskou frázou.

– Om! Mani padme, Hung! – Buď blahoslavený, „veľký kňaz, v kvete lotosu!“

Keď sme vyšli zo svätyně, hutuhtu nám želal zdatu a šťastnú, ľahkú cestu, daroval mi veľký žltý „chatyk“ a vyprevadil nás k bráne „kure“.

– Pamätaj, synu, – povedal a položil mi ruku na rameno, – že vždy budeš tu milým hosťom! Život je tajomný zjav, všetko sa môže stať a je teda možné, že niekedy ešte budeš v ďalekom Mongolsku, tu, na okraji púšte. Potom neobchádzaj Narabanču-Kure.

V noci sme už boli v tábore našich priateľov a na druhý deň sme sa rozlúčili s nimi.

Bol som unavený od rýchleho pochodu do Narabanču-Kure, nuž veľmi sa mi pozdávala jazda na spokojne a rytmicky vykračujúcej ľave, lebo som mohol spať celý deň.

Prekročili sme východné rameno Altaja a Karlig-Taga, toho hraničného hrebeňa Taň-Šaňu, čo vchodí do Gobi a prefali sme od severu na juh piesočnú Na-

ron-Khuhu-Gobi. Na šťastie mali sme dosť silné mrazy a zmrznutý piesok nezdržiaval rýchly pochod.

V oáze, na prechode cez hrebeň Khara, našli sme veľké kočovisko Mongolov z plemena Turgutov, nakírmili sme si ľavy trávou, čo rástla na brehoch nevelkého jazera. Turguti nám veľmi ochotne zamenili ľavy za kone, a je prirodzené, že nás pritom odrali z kože, jednali sa ako priekupkyne na trhu.

Keď sme prešli hory, vošli sme do čínskej provincie Kansu. Je to lesný a hornatý kraj, kde iba v dolinách seje robotný čínsky sedliak pšenicu, pšeno a bôb. Bola to nebezpečná časť cesty, lebo čínske úrady mohli nás pozatvárať.

Na niekoľkých miestach sme videli historický čínsky múr, v tej čiaske „impéria neba“ hodne zbúraný. Vil sa ako obrovský, nekonečne dlhý had pomedzi hory a lesy a driapal sa na severné ramená Naň-Šaň, alebo sa plazil do dolín premnohých riek, čo tiekly do Hvang-Ho – Žltej rieky, ktorá zasa pretínala celé územie Číny od západu na východ.

Cez deň sme sa ukrývali po úžľabinách, horských štrbinách, lesoch a v kroví, nocami sme konali namáhavé pochody. Na prechod cez Kansu potrebovali sme štyri dni. Číňania-dedinčania, ktorých sme nemohli obísť, boli veľmi úprimní a pohostinní. Mimoriadnym ohľadom sa tešil náš Kalmyk, ktorý hovoril trochu po čínsky a moja lekárnička. Chorých bolo všade plno, zväčša na oči, reumatizmus a kožné choroby.

Keď sme sa približovali k horám Naň-Šaň, východnému ramenu Altin Taga, ktoré sa začínalo na Pamíre a Karakorume, dobehli sme veľkú karavánu čínskych kupcov – pašerákov, idúcich do Tibetu. Pripojili sme sa k nim a získali sme si ich lásku niekoľkými hodinami, ktoré sme ukoristili od boľševikov.

Pašeráci poznali kratšie a ľahšie horské cesty, než ktoré opisovali cestovatelia, čo navštívili tento malebný kraj hôr, lesov a vodopádov, kde kedysi iste rozkvitne banícky priemysel, lebo prírodné bohatstvá Kansu sú nevyčerpatelné.

Tri dni sme išli cez nekonečné úžľabiny tohto hrebeňa, štverali sme sa na štíty skalnatých sediel, ale táto cesta bola omnoho ľahšia ako miesta, ktoré sme už prešli v Urianchaji.

Čo sa mňa týka, prišiel som skoro bez vedomia do oblasti bahnistých jazier, čo dodávaly vodu tajomnému Koko-Noru a celej sieti veľkých čínskych riek, ktoré mali tu svoje žriedla.

Od únavy a stáleho napätia nervov dostal som záchvat nervovej zimnice.

Chvíľami som cítil v krvi oheň, a potom som sa znova triasol od zimy, zalieval ma studený pot a drkotál som zubmi, strašiac tým svojho koňa, ktorý ma niekoľko ráz shodil so sedla. Čosi som hovoril, kričal, komusi som hrozil. Kohosi veľmi drahého som náruživovo privolával a vysvetľoval, akou cestou má ku mne ísť.

Pamätám, ako by zo sna, že ma druhovia sňali s koňa, posadili skoro omdletého na pokrovec k ohňu, napojili horúcim čajom s čínskou pálenkou a konečne prebrali, hovoriac:

– Číňania idú odtiaľto na západ a my musíme ísť na juh...

– Na sever! – ostro som opravil hovoriaceho.

– Ba nie! Na juh...

– Pred chvíľou sme preplávali Jenisej a Algiak predsa leží na severe, – tvrdil som rozhorčene.

– Ale sme v Tibete! – presvedčoval ma starý plukovník Ostrowski. – Teraz musíme ísť smerom do Brahmaputry.

Brahmaputra... Brahmaputra!

Toto slovo zakrúžilo v mojom horúčkovom, chorom mozgu, čosi s lomozom a vytím hučalo v hlave, čosi stíhalo k činu a do boja...

Zrazu som si všetko pripomenul, všetko porozumel. Ale nemohol som nič povedať, lebo som ledva hýbaj ústami a čoskoro som upadol do nepokojného, ťažkého spánku, plného blúznenia a prehadzovania sa.

Nedaleko stál budhistický kláštor Šarkhe, kde láma-lekár pomocou výfahu zázračného „džen-šen-gu“, čínsko-tibetského „panacea zdravia, mladosti a života“, mi chytro vrátil silu.

Džen-šeng je tajomný liečivý koreň rastliny „Parax ginseng“, cenený budhistickými lekármi ako zlato, lebo má zázračnú silu uzdravovania a vracania mladosti.

Láma, štedro obdarovaný za liečenie, pocítil ku mne sympatiu a keď odišiel so mnou nabok, aby nás iní nepočuli, prejavil pochybnosť, či sa nám podarí prejsť cez Tibet; ale nechcel vysvetliť, na čom sa zakladaly jeho pochybnosti.

Porozumel som, že vedel čosi vážneho, ale sa zafal a mlčal.

XVII.

V „KRAJINE KRAJÍN“.

Keď sa mi vrátilo vedomie, tajomný Tibet, „krajina krajín“, nás už obklopoval svojimi nebotyčnými štítmi, bahnistou rovinou Cajdam a kotlinou Koko-Nor, plnou menlivých obrazov kraja.

Dosť široká cesta, so stopami kolies, okutých železnými obručami, fahala sa cez hory; piaty deň sme vošli do kotliny, uprostred ktorej ležal Koko-Nor.

Ak cestovatelia nazývajú Fínsko „krajinou tisícich

jazier", severnú čiastku oblasti Koko-Nor patrilo by sa nazvať „krajinou milióna jazier". Prešli sme na západ od Koko-Noru medzi Dulan-Kitt a jazerom, krúžiac pomedzi bahná, trasoviská, jazerá a hlboké, bahnisté riečky. Voda tu nezamrzala, len na štítoch horských priechodov sme pocítovali vplyv studených a silných severných vetrov.

Domorodcov sme stretali zriedka. Veľmi ťažko sme nachodili tibetských pastierov, od ktorých náš Kalmyk kupoval barany a dostával úpravy pre ďalšiu cestu. Keď sme od východu obišli jazero Tassun, spozorovali sme nevelký kláštor, v ktorom sme sa zastavili.

V kláštore okrem nás oddychovala ešte akási skupina pocestných.

Boli to Tibefania.

Správali sa k nám veľmi vyzývavo; na všetky Kalmykove otázky odpovedali potuteľným mlčaním. Títo ľudia boli ozbrojení ruskými karabínami a zafaržení pásmi s nábojmi a revolvermi. Spozoroval som, že si nás veľmi pozorne obzerali; iste oceňovali naše sily.

Toho dňa Tibefania opustili kláštor.

Kalmykovi som kázal vyzvedieť od predstaveného kláštora niečo o týchto podozrivých ľuďoch. Mních dával vyhýbavé odpovede, ale keď som mu ukázal list hutuhtu z Narabanča-Kure a veľký žltý „chatyk", ktorý mi daroval, stal sa úprimnejším a shovorčivejším.

– Boli to zlí ľudia! – šeptal. – Chráňte sa pred nimi!

Ale nechcel povedať meno ich sprievodcu; vyhovárал sa na predpisy lámaizmu, ktoré zakazujú vyslovovať meno otca, učiteľa a náčelníka.

Hodne neskoršie som sa dozvedel, že v Tibete, tak

ako i v Číne, jestvuje spoločná inštitúcia banditizmu. I tu i tam nejaký bandita organizuje vlastný ozbrojený oddiel a stáva sa postrachom obyvateľov svojej oblasti. Vodca banditov sa po nejakom čase objavuje pri kupeckých firmách, v kláštoroch, dedinách a osadách, u bohatých obyvateľov, žiada istý poplatok a od tej chvíle stáva sa obrancom a ochrancom tých, čo pristali na jeho požiadavky.

Pripúšťam, že predstavený kláštora na Tassune vo vodcovi nami stretnutého oddielu tibetských banditov, čiže „mturdzi“ (po tibetsky) a „chunchudzi“ (po čínsky), mal práve takéhoto obrancu pre prípad útokov iných voľných zbojnických bánd, čo mali práva obyvateľstva vo všetkých krajinách, okrem Mongolska, ktoré kedysi patrily alebo teraz patria do složenia starej Číny.

Okolo jazera Tassun je niekoľko stálych osád.

Keď som ich navštívil, márne hľadajúc sprievodcu, obrátil som pozornosť na nezvyčajný zjav.

V čas mojej cesty cez Mongolsko zabudol som na jestvovanie ľudí so zlatými vlasmi.

A teraz, div divúci! osadníci tassunských dedín mali vlasy zväčša žlté alebo červené ako mosadz. Začal som skúmať pôvod týchto divých typov s mongolskými tvármi a jasnými vlasmi, tak čudne neharmonizujúcich s čiernohnedou pleťou, s vyčnievajúcimi lícami a tmavými kosými očami, a dozvedel som sa neobyčajnú históriu osadníkov.

Ich predkovia prišli do Tibetu v XIII. storočí z Benátok a z Janova, privábení rečami tajomníka Džengischánovho, Janovčana Marca Pola, ktorý strávil dlhé roky v Mongolsku, Tibete a Číne, cestujúc s cisárom a chánom Kublajom, vládcami Ázie a pol Európy. Sú to jediní obyvatelia v Tibete, čo sa zaoberajú roľníctvom a záhradným chovom dobytka po vzore eu-

ropskom. Mnoho pokolení verne zachovalo pamäť na svojich podnikavých predkov, i so zprávami o ich živote a činoch, odkazujúc potomkom staré benátske zbrane, helmy a janovské meče. Keďže sa nepamätali na mená predkov a zaiste nemohli vysloviť cudzozemské mená, zachovaly sa prezývky: „Bystrý“, „Bojujúci“, „Strelec“, „Premožiteľ strašného snežného leoparda“ (felis nivica). Medzi týmito potomkami obyvateľov pekného Talianska stretol som dve ženské s belasými očami a s krásne vykrojenými ústami. Ale tieto tibetské „signoriny“ boli práve také špinavé a divé ako ostatné Tibeťanky, ktorých pôvod sa trať v tmách minulosti.

Pravda, jestvuje mýtus, že akýsi žiadostivý dotieravec samec-opica, prešiel cez strašnú Himalaju do Tibetu, kde si vzal za ženu dcéru „ducha hôr“ a z toho páru manželov sa odvodzuje tibetský ľud.

Odtiaľto sa dostal kult opice do Číny, kde v architektúre a v maliarstve v storočiach XIII., XIV. a XV. sa objavuje veľmi často v rozličných motívoch.

Keď sme sa znova vydali na cestu, hneď sme zbadali, že nás pozorujú. Akísi ojedinelí jazdci často vychádzali z lesov a zpoza skál pozorovali každý náš pohyb a každý pokus priblížiť sa k nim a pohovoriť s nimi vyšiel vnivoč. Traťili sa ako tône, na svojich malých, štíhlych koníkoch.

Prebrodili sme v snehu ťažko prechodné horské priechody, Hamšan; išli sme po stopách akýchsi vozov a jazdcov, a už sme mali zastať na oddych, keď sa zrazu objavilo asi štyridsať jazdcov na bielych konoch a vystrelilo na nás niekoľko sálv.

Dvaja moji dôstojníci s výkrikom spadli s koní. Jedného hneď zabili, druhý žil ešte niekoľko minút. Nedovolil som svojim ľuďom strieľať; vyvesil som

bielu zástavku, zavolať som Kalmyka a išiel som smerom jazdcov, uzavrieť pokoj.

Tibeťania vystrelili na nás ešte dva razy, ale o chvíľu strelba prestala a skupina jazdcov začala schodiť k nám z jednej z hôr.

Po mlčanlivom privítaní začali sme vyjednávať. Tibeťania oznámili, že na Hamšane, ako na mieste zasvätenom bohom, neslobodno rozkladať oheň a pásť a radili nám ísť ďalej, kde budeme bezpečnejší.

Povypytovali sa nás, odkiaľ a kam ideme. Jeden z Tibeťanov nás trpkó zadivil rečou, že pozná bolševikov a pokladá ich za dobrých ľudí, ktorí sa usilujú oslobodiť ľud Ázie od jarma bielych nápadníkov a utláčateľov. Nechcel som sa so zbojníkom politicky škriepiť, pozdravil som a odišiel som. Cez celý čas, čo sme išli shora k nášmu oddielu, čakali sme guľky do chrbta, ale Tibeťania iste uctili bielu zástavku.

So smútkom sme nechali telá dvoch našich priateľov medzi kameňmi a pomaly sme sa pohli ďalej. Išli sme celú noc; usilovali sme sa vyjsť z pomedzi vrchov, cez ktorých štíty viedol Hamšan. Naše kone postávaly a ustaté líhaly, ale prinucovali sme ich do ďalšieho pochodu. Zastali sme až vtedy, keď slnce už bolo vysoko. Pre každý prípad sme kone neodsedlali, dali sme im len možnosť ľahnúť si a oddýchnuť.

Pred nami ležala široká bahnistá rovina. Na tomto mieste sa začína rieka Ma-Chu, ktorá nie je nič iné, ako žriedlo jednej z najväčších riek, Žltej rieky, čiže Hvang-Ho. V diaľke sa blyšľalo jazero Arung-Nor.

Rozložili sme oheň z „argilu“ (suchého návozu), o ktorý v Mongolsku a v Tibete ničo núde, a začali sme pripravovať čaj, keď nás zrazu so všetkých strán začali obstreľovať celkom pravidelnou strelbou.

Poschovávali sme sa medzi kamene a čakali, čo

bude ďalej. Strelba sa stávala čoraz hustejšou. Všade s okolitých výšin blýskaly ohníky výstrelov karabín, gule hviždaly vo všetkých smeroch.

Bolo zrejmé, že sme padli do pasce, lebo nás obklopili a museli sme zahynúť. Pokúsil som sa znova vyvesiť bielu zástavku, ale len čo som sa trochu zdvihol, hustá strelba ma prinútila schovať sa za skalú; súčasne sa mi guľa, čo sa odrazila od kameňa, vryla do ľavej nohy. Jeden z mojich ľudí padol. Nemali sme iného východiska, ako prijať boj.

Začali sme strelbu.

Srážka trvala dve hodiny. Okrem mňa boli ešte traja moji druhovia ľahšie ranení. Bojovali sme, pokiaľ sme mohli, ale banditi sa približovali a čoraz lepšie strieľali. Naše polozenie stávalo sa zúfalým.

– Dosť toho! – riekol starý plukovník. – Sadať na kone! Musíme sa obrátiť kdekoľvek, lebo nás tu vystrieľajú.

– Kdekoľvek...

Bolo to strašné slovo!

Chvíľku sme sa radili. Vedeli sme, že čím viac sa budeme posunovať dovnútra Tibetu a mať za sebou sberbu týchto banditov, tým menej nádeje budeme mať na udržanie sa pri živote.

Rozhodli sme sa teda vrátiť do Mongolska.

Ale ako?

To sme ešte nevedeli...

Začali sme ustupovať.

Neprerušujúc paľbu karabínov, uháňali sme na sever, nakoľko len stačila sila našich biednych koní.

Po jednom padali moji druhovia. Padol Tatár s prestrelenou šijou, za ním sa so skaly skotúľal, hlasne preklínajúc, plukovník Ostrowski, trafený dvoma guľami do brucha. Keď sme pribehli k nemu, už nežil. Ležal s dlhou sivou bradou a s rozčuchra-

nými vlasmi a spokojne pozeral otvorenými očami na popolavé nebo Tibetu; päš' pravej ruky mal pevne sovretú. Na ústupe sme zanechali troch zabitých priateľov.

Zdar rozohňoval útočníkov. Stávali sa čoraz odvažlivejšími, nekryli sa už a strieľali z otvorených miest.

Guľka mi vbila sponku čižmy do členka pravej nohy. Môj najstarší druh, agronom, zastonal a chytil sa za plece. Statočný Kalmyk si obväzoval zakrvavené čelo akousi handrou.

Naraz sa asi pätnásť Tibeľanov pohlo do útoku.

Pripustili sme ich veľmi blízko a vystrelili sme. Šiesti ostali na mieste a dvaja, čo stratili kone, ktoré ležaly smrteľne ranené, utekali, ako im len dych stačil, smerom skál. Ostatok jazdcov sa roztrúsil na všetky strany.

Strelba zrazu prestala.

O chvíľu sme zbadali bielu zástavku, povievajúcu nad skalami, kde boli schovaní útočníci. Dvaja jazdci sa onedlho priblížili k nám. Ukázalo sa, že náčelník banditov bol ťažko ranený a teraz nás prosili o lekársku pomoc. Vedeli, že „Europania vždy vozia so sebou lekára“.

Zrazu mi zablysol lúč nádeje.

I pri zranení nohy vzal som čo najskôr lekárničku a pohl som sa s Kalmykom k nim, hoci sa moji druhovia obávali so strany zbojníkov podvodu.

– Dajte tomu satanovi cyankali...

Ale ja som plánoval ináč.

Pustili nás k ranenému.

Na pokrovci medzi skalami ležal vodca banditov. Bol som presvedčený, že nie je Tibeľan, ale skôr obyvateľ južného Turkestanu – miešanec Sarta, Turkme-

ňana a Afganistančana. Pozeral na mňa prosebným zrakom a zrejme veľmi trpel.

Ošetril som ranu. Guľa mu prerazila prsia na ľavom boku. Ranený stratil hodne krvi.

Vykonal som svedomito všetko, čo som mohol. Pripálil som ranu jódom a zasypal jodoformom, potom som ju previazal vatou a kúskom obväzu. Po tomto úkone som mu dal hodnú dávku aspirínu, lebo od rany, ktorú dostal ešte na poludnie, mal horúčku.

Naučil som jedného z Tibefanov, ako má zmieňať obväz, nechal som mu kúsok vaty, trochu jodoformu a niekoľko tabličiek aspirínu.

Po tomto výkone obrátil som sa pomocou tlmočníka Kalmyka k zbojníkom takouto rečou:

– Rana je nebezpečná, ale vášmu vodcovi som dal mocné a zázračné lieky. Viem, že vyzdravie a onedlho vysadne na koňa. No musíte splniť istú podmienku... Počujte! Zlí duchovia smrti sú pri chorom a zaraz ho schytia, ak po prijatí mojich liekov sa ozve hoci len jediný výstrel. Neslobodno ani len nabíjať zbrane! Pamätajte na to! Jedenásť dní a nocí nebudete smieť opustiť toto miesto a vložiť náboj do hlavne. Ináč sa duchovia smrti pomstia na vodcovi...

Po týchto slovách kázal som Kalmykovi vyňať náboje z karabína a i sám som ich vysypal zo zásobníka mauzerky. Banditi zaraz urobili to isté a so strachom pozerali na mňa.

Keď som sa vrátil k svojim, uspokojil som ich, že sme na istý čas bezpeční, len sa musíme čo najchytrejšie priblížiť k hraniciam Mongolska. Naše kone boly celkom vyčerpané; museli sme teda ostať a oddychovať na mieste celé dva dni. Navštevoval som raneného, ktorý sa cítil nedobre. Medzitým sme ošetrili i svoje, na šťastie, ľahké rany a trochu sme si oddýchli.

Keď sme sa dozvedeli od Tibeťanov o najkratšej karavannej ceste, obrátili sme sa na ňu a onedlho, veľmi šťastne, sme stretli veľkú karavánu mladého mongolského kniežata, Punciga, ktorý konal púť z Urgy do Lhasy, s listom „Živého Budhu“ k Dalaj-lámovi.

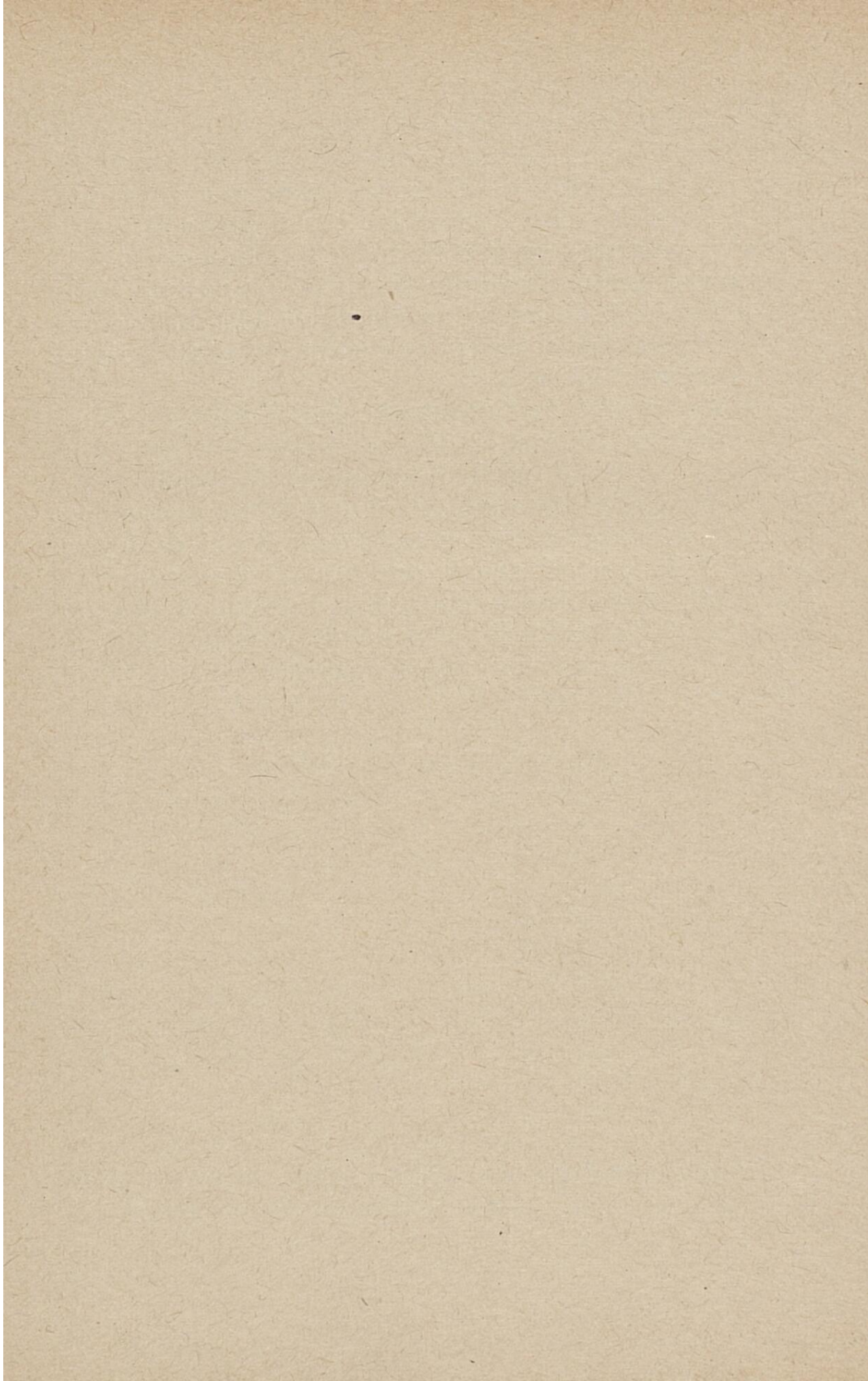
Knieža nám veľmi pomohlo v ťažkej ceste a spolu s nami prekonalo cestu do Narabanča-Kure, kde hutu Dželib nás prijal so srdečnou radosťou a riekol mi na privítanie:

– Vedel som, že sa vrátiš k nám. Veštby mi odhalily tvoj osud! Viem, že ešte raz budeš hosťom nášho kláštora... ale za iných podmienok, za iných...

V Narabanči sme strávili dva týždne, potom nás osud a príhody roztrúsily po svete. Ruskí dôstojníci vstúpili do partizánskych oddielov, čo sa pripravovali na vojnu s boľševikmi; ja a agronom sme putovali Áziou ďalej. Prežili sme nové, nebezpečné a pre Európana tajomné príhody a vytrvalo sme sa snažili shliadnuť svoju vlasť.

Pokračovanie v II. diele.

Druhá a tretia čiastka diela „Útek z SSSR“ vyšla v serií „Nová kniha“ pod názvom „Satanovou krajinou“ a „Krvavý generál“.

F. A. OSSENDOWSKÉHO

ÚTEK Z SSSR

v preklade

JÁNA HOLLÉHO

vyšiel roku 1941 ako

druhý sväzok

edície

NOVÁ KNIHA,

ktorú rediguje

KOLOMAN K. GERALDINI.

Vydáva a tlačí

NOVÁ KNÍHTLAČIAREŇ

v Turčianskom Sv. Martine.

Obálku navrhol Fr. Kudláč.